

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legzélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Megjegyzések Szász Károly zsoltár javítására s énekeire. Imre Sándor. — Az áll. ig. tanács nagy gyűléséből. r. t. — Vidéki élet: A marosi egyházmegyéből. Marosvidéki. — Irodalmi szemle. A magyar nyomdászat történeti fejlődése 1472—1877-ig. Dr. Ballagi Aladártól. — Külföld. Svédország. — Tárca: Adalékok az erdélyi ev. ref. egyház történelméhez III. közli Szabó Károly. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája.

MEGJEGYZÉSEK

Szász Károly zsoltárjavítására és énekeire.

Kolozsvár, 1877. nov. 29.

Mikor tudomásunkra jut, hogy egyházunk énekeskönyve újításáról van szó, sokféle gondolat ébred oly ember lelkében, kit egyháza s általában a magyar nép szellemi élete érdekel. Mert bár, általán szólva, bizonyos határok közt kívánatosnak kell is tartanunk ezt az újítást, mégis ez esetben is fontos kérdés: kik akarnak újítani? E kérdés azonos ama másikkal: mi okból? Tehát kérdem én is: vajon a művelt egyháztagnak, vagy a theologusok, vagy éppen a nép kívánja-e az énekek újítását és az új énekek szerzését, a régiek módosítását s elvetését?

Ha a művelt közönség — értem az irodalmi ismeretekkel, képzettséggel bíró egyháztagnak — kívánja, megvallom e dolognak nem tulajdonítok nagy fontosságot. E közönség vagy osztály kívánatai, tudtomra, nincsenek kifejezve sehol, s állítani merem, nem csak kifejezetlenül, hanem ez átmeneti időkben, iskolák, nevelő-intézetek jelen állapotában, nevelési elveink megállapodottsága hiányában, igen zavarosak és ellentmondók lehetnek. Ha e művelt — vagyis a szót hazai értelmében, nem némethoni, annyi-val inkább angol- vagy skótországi jelentésében — egyháztagnak énekszükségletét kell megítélnünk, s például a honnan lehet, a templomból: ugy látszik,

hogy ott nem is énekelnek, családi körökben még kevésbé; — s hiszem, a mily érdeklődéssel viseltetnek dalművek s zene iránt: ép oly kevésbé bírnak vallásos érzéssel, templomi énekekhez kedvvel és érzéssel, kivált miután ezek már csak jellemöknél fogva sem lehetnek olyanok mint amazok. Mint minden háznál más vallás-erkölcsi elvek vannak, minden nevelő intézetből napról-napra inkább kienyészik a vallásos lelkület és vallásos foglalkozás: úgy a vallásos éneklés is mind kevésbé lesz szükségök azoknak, kik magokat nálunk művelteknek vallják és tartják. E rész kedvéért s ennek aesthesise szerint nincs miért újítani; ezek nem is fogadnának el a vallásból többet, sem énekekben sem másban, mint a megnyit a divatos halotti szónoklatok, cultus-látványok, szini előadások nagyon is sublimálva kifejeznek; a mi aztán sem a népek, sem a templomi czélokra nem elég. Ha pedig az a cél, hogy ezeket valamiképp komolyabb vallásos érzésekre gerjesszék, templomainkba vonhassák, éneklésre bírassák: azt, magán használatra adott énekeken kívül, az által lehetne elérni, hogy mindenkit fent és alant kielégítő, valóban népszerű énekek adassanak közhasználatra, melyek magasztosak legyenek, mint a nép vallásos eszméi — értem a babonátlan prot. népet, a melyet jól ismerem — egyszerűek, mint a magasztosság és nagyszerűség kívánja; ilyenek, dalamra, eszmékre és nyelvre nézve.

Vagy talán theologusok s másféle tudományos egyházi emberek kívánják az újítást? Ilyek kedvéért már előbb is irtak és módosítottak énekeket. Ez okból maradt ki az ördög sok helyen a magyarországi új énekes könyvből és módosult némely tantétel kifejezése is. Ez már fontosabb dolog, mert a vallás felfogása módosulhat. A tudomány előhaladása, a természet szemlélése, az emberiesség terjedése életben és elvekben, kétségkívül újabb felfogást, nyelvet tehet

szükségessé. Ez már fontosabb dolog, de egyszer-mind nehezebb is. A tantételekből miket antiquált az idő; az erkölcsi törvényeket, a keresztyéni teendőket a megváltozott helyzetben, mikép kell vallani, hirdetni, szókba foglalni: igen nehéz kérdések. És azt hiszem, hogy józan hittudósok s igehirdetők inkább fogják magokat ilyféle újítások irányában nemlegesen, vagy igen mérsékelttel viselni; módosításokra szoritkozni inkább, mintsem igen sokat változtatni, rombolni s nagyban építkezni. Ugy látszik, ily meggyőződésben kezdte munkálkodását a pesti bizottság is.

Végre, vajon hát a nép kívánja-e? Az a két millió, mely énekel templomban és esaládja körében! Tapasztalták s előterjesztették-e vidéki lelkészek, hogy a nép a meglevő énekeskönyveket nem érti, nem szereti; az énekek tartalma vagy szólásai miatt idegenkedik a vallástól, s nem más okokból, egyháziakból és társadalmiakból? Vajon kinötte-e a benne foglalt tanokat, — vajon érzése (mondanám szép- vagy műérzéke) nem az újabb hitszónoklás új nyelvezete, szabadelvűsége, vagy épen kellemes csevegésé vált, de nem mély érzést s alapú egyházi beszédei által van-e elszoktatva a vaskosabb nyelvezetű s nem oly ékes dallamú és stílú énekektől? Megvallom én ezt az *utolsó* (?) tényezőt, a népet szeretném meghallgatni, megvallatni, ennek érzéseit szeretném kitapogatni, s bár Schillerrel szólva ezt a

késedelmes tényezőt nem tenném is intézkedésem egyedüli vezetőjévé s eszközévé, de *tanácsát* meghallgatnám s mindenekfelett követném abban elinduljak-e, meddig menjek. Ez a két millió az egyház, ennek hirdették kezdetben s hirdetik ma is az evangéliomot; ez érzi a nyomoruságot, ennek *van* élénkebb büntudata, ez valóban gyenge, s podig, mint Göthe mondá, a vallás a gyengéknek való. Ennek vallásos érzése s lelkes éneklése és könyörgése vonta magához *alá*, emelte egyszermind erkölcsileg magasabbra kezdetben a világ nagyait, ez van erre hivatva ma is, ennek éneke zeng oly erősen a templomokban, hogy megindítja a művelteket, beclvasztja azok lelkét a közlekedésbe... a gyülekezet szellemébe; — mint műérzéke vonja, vezeti, koronként újra is szüli azt, a mi a vallással oly szoros kapcsolatban áll: a poésist. A nép teremtette a reformációt, alapította a keresztyénséget; az egyház a népben és népért létezik.

Ebből folyik, hogy az ének-reform annyiban is néperdekű, népszerű tartozik lenni, hogy stílja és nyelve egyszerű legyen. Ez az egyszerű zenei stíl és nyelvezet nem ellenkezik a gondolatok magasztosságával; inkább mellőzhetetlen kelléke annak. Ugy vélem, hogy általában sem szabad, ma pedig legkevésbé tanácsos a nép vallásos érzését nehézkes és mesterkélit dallamok vagy újszerű nyelvezet által zavarni vagy válságnak kitenni. Elég volt a neologis-

TÁRCZA.

ADALÉKOK

az erd. ev. ref. egyház történelméhez.

III.*)

Nagy-enyedi ekklesiának papjai, a kiknek neveiket holmi régi írásokból felnyomozta Hermányi Dienes József. Ha ki többekre akadna, jegyezze közökbé.**)

*) Az első két közleményt: II. József császár háromszéki utazását 1773-ban és a szászvárosi ref. ekklezsia történetét a reformációtól fogva 1726-ig lásd: *Erd. Prot. Közlöny 1876. 1—4. sz.*

**) Hermányi Dienes Józsefnek, a nagy-enyedi ref. egyház jeles tudományu papjának, ki számos kéziratot hagyott hátra, ezen ivét két levélre irt jegyzetei, Bod Péter sajátkezü néhány oldaljegyzetével, eredetiben megvannak az Erd. Muzéum kézirat-tárában (Gróf Kemény József „Collectiö major Manuscriptorum Historicorum” címü gyűjteményében. Tom. XXIII. Nro. 13.)

I. *Macerius Ambrus*. Anno 1557, ki itt vagy maga vagy a fia unitáriussá lett volt.

II. *Toronyai Máté*. Ki is erdélyi püspökké lett Anno 1585, s hihető hogy akkor helyet is változtatott; de az bizonytalan.

(Elsőben gyulai pap volt; holt meg Rettegen 1599 *Bod Péter jegyzete*.)

III. *Tasnádi Ruber Mihály*. Lett püspökké An. 1605.

(Holt meg 1618. *Bod Péter jegyz.*)

IV. *Tsulai György*. Volt a tractusban esperest s vitelt meg An. 1635; de püspökséget érvén, vitetett Fejérvárra, Enyed pedig udvarhelyi papságából hivta s hozta e városba.

V *Dengelegi Péter*. Lett esperestté An. 1635. s holt meg Anno 1647. Gondos esperest volt; olykor a porkolábot béhivta s ketten consistoriáltak, házasok dolgát eligazítván. Ennek káplánja volt *Peretséni István* An. 1641.

VI. *Patai Máté*. Ki is egyszermind rector volt az enyedi oskolában; de innen kiesvén lett szentkirályi pappá Anno 1660, becei pappá An. 1661. Esperest és notárius korában sokat próbált, hogy Enyeden visitálhasson, rendelt

musból annyi, a mennyivel eddig népünk fejét és szívét zavartuk. Ideje, hogy magunk is valahára ki-gyónjunk a frázisok zavarából, — s valósággra töre-kedjünk.

Igy elmélkedvén, további kérdésül azt tehetjük fel: vannak-e embereink új énekek szerzésére? Any-nyi igaz, hogy költők van elég, több mint máskor volt, avagy csak papjaink közt is. Más kérdés, hogy egyházi és épen népszerű énekek szerzésére van-e hivatása valakinek közülök? S ezt nem különböz-tetnők így meg, ha nem tapasztalnók az újabb költés nyelvazete, dictionja nehézkességét s csak ritkán található természetességét s közvetlenségét. Én meg-vallom, nem ismervén teljesen lelkészeink ebbeli te-hetségét, *Arany Jánosra*, mellette azonnal *Szász Károlyra* gondoltam; utóbbira kivált egyházi mult-jáért, egyház iránti érdekelttségéért, költése irányáért, szelleméért, mely vallásos szellemtől idegennek nem mondható, sőt melyben vallásos, családi érzések hi-ven, természetesen, lelkesen vannak sok helyt kife-jezve, s általában is, ha nem eget ostromló eszmék-vel, de mélyen érzett nemes és nagy gondolatokkal, hivatva foglalkozik, szólások szín-zavarába nem bur-kolózik, szók sötét labyrinthjában eszmétlenül vagy érthetetlenül nem tévelyeg. Ezért azt hiszem, hogy ha theologiai vagy nép-érdek csakugyan kívánja az újítást: az ő munkálkodását meg kell nyernünk. E kevés számú énekek is, melyek a „Prot. Közlöny“

is atyafiakat arra, de nem jöttek el. Ezzel a szent gene-rálisnak s a fejedelemlennek is baja volt; deponáltatott 16. *)

(Fagarasi elsőbb volt Patainál; ezeknek idejében pusztította Enyedet a pogányság A. 1657. augusztus végén és sept. elején. *Bod Péter jegyzete.*)

VII. *Fagarasi Ferencz*. Esperest volt Anno 1658. Ennek a felesége és Árkosi Benedekné pert indítottak volt a tractus forumán: de Árkosi is belső ember lévén, mint scholæ Enyediensis rector, nem engedte a miniszterium, hogy a papné s a rectorné perpatvarkodjanak, hanem össze békéltetnek;] noha már Müller Gáspárt de Hosszuaszó, a szászpapot, prókátorul is vallotta volt Fagarasiné, Sziogyártó Anna; de Árkosiné, *Adorján Judit*, secularis procurátort állított volt, mely in causa ecclesiasticarum personarum meg nem engedtetett. A causa indult volt A. 1657.

VIII. *Debreczeni Hentes István*. An. 1671. esperest volt. De ezt az embert idővel megelőzték volt ezek:

IX. *Rozgóni Sutoris János*. Ab Anno 1640 enyedi pap, ki is 1650-ben megholt esperestségében; volt káplánja *Lázári János*, kinek felesége M. Szent-Királyon varás-

*)A levél széle le lévén vágya a két utolsó évszám hiányzik.

1877. 22. 23. sz. vannak közölve, hivatásra mu-tatnak és jó reményre adnak okot. Csupán egy do-logra kívánom őt s az illetőket igénytelenül figyel-meztetni; többre exegetikai s más tudományos ké-szület hiányában nem terjeszkedhetvén. Ez az egy: a nyelv népszerűsége, mihez e dologra nézve, annak vallásos szinezete s lehetően bibliai jelleme is csa-tolható. Mert minden szótól félek, mely a nép val-lásos érzése kifejezését gátolná, vagy ily érzését akadályozná. Ily czélből teszek néhány megjegyzést.

VIII. zs. 1. *örökségünk*, ha az eredeti szö-veg így kívánja (?), legyen; de különben a Molnár szavai ide alkalmasabbak; — u. o. *bámulandó* e helyett: csudálatos; nem jobb, nem is szebb. Bá-mulás nem jó értelmű szó s egyszerű ember sem veszi jó neven ha kérdjük: mit bámul? A termé-szeti és belső világ jelenségei csudák; de Istent ismerő, Isten által azokat megértő ember inkább csu-dálja, mint bámulja. — U. o. 2 v. *serget* szokatlan e h. sereget. — 3. v. Vajon az ily sorok „ujjad (ujjod) munkáit, a magas ég börtjét — látván a nap, hold, csillagok rendi — hogy meg nem szünnék fönn fényeskedni“ — e folyton hosszú szótagokból álló so-rok, megfelelnek-e a dallam mértékének, ütemeinek, s nem szerfelett darabosak-e? Mert azt hiszem, hogy az énekelhetőség, a szótagoknak egymás után könnyü kimondhatása, a legnagyobb figyelmet érdemel. Példa erre kedves hangzású népdalaink, melyekben

lással vádoltatott a bajnali harmat szedésért; de mentette magát, hogy oltvar ellen orvosságnak szedte.

X. Clarissimus *Johannes Figuli Enyedi*, ugyan enyedi fiú An. 1660.

XI. *Eperjesi Mihály*. An. 1668. második pap volt; azután e szűk jövedelmű papságból általment a vizaknai nagy jövedelmű papságra; kinek is ott succedált a veje Borosnyai Nagy János, a mostani enyedi Theologie Profes-sornak édes atyja.

XII. *Tsengeri K. István*. Fagarasi pappól lett enyedi pappá, professorrá, tractus esperestjévé. Erről példabeszéd volt, hogy a fejedelemséget is vállalná, ha adnák. Holt meg M.-Vásárhelyen Anno 1671. generalis synodus alatt gut-ta-ütésben.

(15. jun. temették. N. B. Ez az ember vádoltatott a radnóti gyűlésen különös és botránykoztató sententiával. Vide in Bibliotheca. *Bod Péter jegyzete.*)

XIII. *Hunyadi Pál*.

XIV. *Körmendi György*. Második pap, ki az akkori első pap házából velt volt egy örökbe tartott udvarhelyi árva, de igen szép leányt An. 1690., de hamar megholt maga; volt igen durva beszédű által-ember. Az özvegye tisztá életü özvegy volt: de Udvarhelyen Simén Ferencz de

ily darabosság alig fordul elő. — 4. v. *bámúlva* ismét. — 5. v. „de“ helyezése Gyöngyösiig és utóbb nem ritkaság; de nem alkalmaznám e szabadságot ily helyen; a sormetszet érdekének másképp tennék eleget. — 6. v. *ívó hal*: némely vidék s nem kicsiny, épen nem ismeri; nem is szükséges itt az *ívást* kiemelni, mint más állatoknak sincs párosodása felhozva. — 7. v. *bámúlandó* ismét; u. o. *Te fényeséged* régies, szokatlan; de nem nagy baj. Nagyobb: *dicsőségedtől visszhangzik sat.* nagyon darabos; tiz szótag közt két rövid csupán! — XII. Nem teszek megjegyzést e különös tartalmú, egészen pessimista hangulatú, különben nagy értékű és népünknek egykor igen kedves zsoltár felvételére. De: *a hűség kivész a világból*, úgy érzem kissé bádjadtt kifejezés, főképp a *hűség* (fides) erőtlén jelentése miatt. Ilyformán a következő sor is. — U. o. 2. v. *nyelvök abba ne mártásák*, nem könnyen érthető. — 4. v. *kezebből gonosz ellenségnek* ma már nehézkes szórendezés. — U. o. *ölembé vészem*; jobb kifejezések: *keblembé*, *karjaimra*. — 5. v. *egy végből kétszer megolvastattak*: az első kifejezés nem világos; mert mit tesz? azt-e, hogy egyszerre, vagy egyfolytában vagy egy célból? — 6. v. *örözz*; van ily szó Dunántúl; de vidéki szókat, ha vannak köz divatúak, nem vehetni ide fel. — XXIII. 3. v. *teljébből csorduló kelyhednek*: az egész mondatnak jobb volna kellő és szokott szórenddel állania; e mellett *telj* hibás új

Siménfalva melléje fért volt s feleségül is vette; kinek leánya vala Bikfalvi Sigmondné, Zilahynak emlékezetes és kedves papjának felesége.

XV. *Bogdányi Mihály*. Ez az enyedi tanács ellen kemény invectiva prédikációt mondott volt, mely miatt az enyedik meg nem marasztották; azért ő is elment s lett volt szigeti pappá: de azonban az enyedi ekklesia is a dolgot megbánván utánna küldött Tordáig; de vissza nem tudták hívni a követek. Ennek leánya volt Udvarhelyi Töltséres Mihályné, a jámbor professornak maszlagos felesége, ki ama labanczos leányt nevelé, ki Deáki Sámuel papot feladá, s még azután is pártát viselt Debreczenben.

XVI. Ennél elsőbb vala *Bajtsi András*, ki esperességet is viselt; de mind fia mind leánya igen részegesek valának. Leánya vala a néhai Gidófalvi Jánosnak felesége, kinek in dotem az édes atyja 100 aranyat adott vala: de semminek nem volt nála láttatja. Ez az öreg Bajtsi András másodszeri házasságában egy pénzes és jószágos enyedi mézárósnét vett volt feleségül, melynek testamentumát láttam.

(Vége következik.)

szó, melyet a nép nem ismer; *csorduló* nem teszi azt: csordultig tölt, — *kehely* ismeretlen szó a nép legnagyobb részénél, oly formán mint *malaszt-ot* csak a r. cath. nép ismeri és használja. Nem hiba megismertetni, meghonosítani (bár idegen szó, mint pohár is); de nem énekből kell elterjednie. — LXXIII. 1. v. *már-már félre csuklott lábam* megint darabos a régihez képest úgy megtántorodék stb. — u. o. *mámorában* nehezen érthető, a népnél szokatlan s nem eléggé nemes szó. — 2. v. *romhalom* rossz hangzású új szó. — u. o. *álompénz* szép, de nehézkesen kifejezett hasonlat. De hát az eredetinek 13 v. hová lett? Bele van olvasztva az itt levé 3 v. négy utolsó sorába. Ez átalakított sorok igen szépek: de sem azt hogy „az egész földön senki sincsen, kit kivüled lelkem kedveljen“, sem azt hogy „ha elfogy testem és lelkem“ stb. a megfelelő újított sorok ki nem teszik. Meglehet, nincs igazam; de nekem fülembé hangzik az a megragadó lelkesedés, mellyel az alföld nagy gyülekezeteiben, nem bájos szépen, de nem is harmoniatlanul, ezerek összehangzó érzésével, épen e sorokat énekeltetni hallám, s félek a változtatástól, mely lehangoltatást okozhatna, a mellett, hogy nem valóban szükséges. — CXXXIX. 4. v. *Seől* itt tévedésből állhat. Tudom mily rossz szó ez: *porcol*; megengedem, hogy az igazítást exegetikai érdek kíváná; de oly szót, melyet az *éneklők* közül ezerre egy nem ismer, nem tartok bevehetőnek. Ha a fogalmat megakarnók hagyni, nem mondhatnánk föld mélységét, alvilágot stb.? — u. o. *ehol*, jobb imhol. — 5. v. *nem lennék-e ott (a) kezdedben* sajtó hibája lehet, egy szótaggal több. — 7. v. *hálálkodom* helyett, melynek rossz értelme is van, jobb: *hálát mondanom*, *adnom* stb. — 8 v. *mivóltom nem vólt* kissé izetlen azonozás (sit venia verbo!) — u. o. *porczika* se nem magyar, se nem szép szó. A népies beszédnek is meg van a maga választékossága. Egész sora van oly szókuak és szólásoknak, melyeket a nép elmond a maga társalkodásában, de egyh. beszédben hallani, vagy énekekben kiejteni nem szeretne. Egy lelkész botránkozást okozott ilyen szólásával: *száz szónak is egy a vége* (népdalból). Így van a dolog egyes szókra nézve is. Ha az istondicséretnek a zsoltárokból való eszközei közt *dudát*, *furulyát* emlitenél, vagy a házi szorgalomról beszélve *gereblyét*, *rokkát*, *vetélt* hordanál elő: megérezné, hogy ez olyan realismus, mely ellenkezik a czéllal; de meg is érti a mit értenie kell ily szók nél-

kül is. Ily okból mellőzni kell a porczika-féléket is. Van szó elég, csak nyelvérték legyen, mely kiválasztása, kitalálja. Ide járul a műveltek érdeke is, melyet jó népies szók kielégítenek, effélék pedig sértenek.

Az eredetiekre kevesebb megjegyzésem van. Mégis I. 1. *határainkról* stb. e sor egy taggal hosszabb. — II. nem az LVII. zs. dallamára van. — U. o. 2. *becsukódnak* helyett jobb *bezáródnak*; amaz tájszó, ez mindenütt esmeretes és jobb hangzása. — U. o. *kelyhe*. — 3. v. *feléd fel* rossz és szükségtelen betűrim. — 7. v. *hála telje meg* szokatlan vonzat; itt jobb máskép. III. 2. *azt kibírják*, „azt“ kihagyandó. — U. o. *azt sugja* jobb: érezteti v. érezzük. — 3. v. *áll, tiltva, ellent* kissé nehézkes és dombos szerkezet. — IV. 4. *tőlünk dicsérendő*, van ily alak ma is, volt régi időben is elégszer; de jobb mellőzni. — 2. v. a „*szakadatlan tüzzel forró kattan*“ csak fizikai földleírásból érthető, s oda fenn vannak-e „örvénylő hullámok?“ — 4. v. *mint a fehér ruhán a folt*: talán igen is köznapi hasonlat; annyiival inkább mivel *folt*, akár régiebb akár újabb irodalmi, akár újabb kori népies használatát tekintjük, nem szennyet vagy szennyfoltot jelent, hanem reá varrt darabot. Ezt szerző nem akarja mondani s e miatt a szót nem jól választotta. A népiességgel összefér az emelkedettség; sőt a nép szelleme, éppen azért mivel értelmes és vallásos, hajlandóbb e körben az erősebb érzésre és felemelkedésre, az általán emberies mód szerint. Megkívánja az emelkedett nyelvet is, melynek azonban sem igen elvontnak, sem igen újszerűnek nem szabad lenni. Ezt ismét meg kell mondanom. Szerzőnek eléggé sikerül — bizonyossága ennek eredeti énekei, melegsége és jó nyelve — a hangnemet eltalálni, a jó szókat felkeresni. De azt hiszem még inkább fog sikerülni, ha a jobb régi magyar énekek (bizony nagyobb részt fordítottak!), külföldiek közül a németek énekei, és a magyar nép szebb *népdalai* nyelvezetét megismervén, meg is szokja, és midőn egyházi énekeket akar írni, kitorli emlékezetéből az újabb külföldi s hazai költés nehézkes nyelvét és szokásait. S ezt talán fel sem kellett volna hoznom. Mert sem fordításában nem kapott az új idők Swinburne-ein s Browningjain (Homályosság a te neved Br.! mondja egy német műbiráló), hanem a tisztább alakok, jobb nyelvezet használóin; eredeti műveinek, s fordításainak is egyik legfőbb érdeme: az érthetőség és élvezhetőség. Itt legfeljebb a szók megválasztása sikerült kevésbé; az

is meglehet kevesebb esetben, mint én gondolom és mondám.

Költőnek nagyobb dicsősége nem lehet, mintha énekeit száz évekig száz ezerek éneklék. Ezt a dicsőséget nyerték el az őskeresztény atyák közül néhányan, ezt Luther és más nemzetbeli is néhány (Az angol Keble énekeskönyve, a kissé nehézkes stílus „christian year“, szerzője életében száz és néhány kiadást ért!) Ezt kívánom azoknak, kik a jó magyar nép számára adnak énekeket. Bár minél többben érdemelnék meg!

Imre Sándor.

Az áll. igazgató-tanács nagy-gyűléséből.

Kolozsvár, decz. 2.

Jelenvoltak: Főt. Nagy Péter elnök; b. Bánffy Albert, Zeyk Károly főgondnokok, Lészai Ferencz, Incze M., Gyarmathy M., dr. Kolozsvári S., dr. Kovács Ö., Szász B. ig. tanácsosok, Parádi K. tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák J. pénztárnok, Bodor A. titkár.

E nagy-gyűlés rendkívülieg majdnem az egész napot igénybe vevé, a tárgyalás alá került ügyek között helyet foglalván a nagy-nyedi főtanoda gazdasági ügyeinek rendezésére vonatkozó többrendbeli előterjesztések is. Olvasóink ugyanis emlékezni fognak, hogy az ideai közgyűlést megelőzőleg az ig. tanács 5-ös bizottsága részint rögtönös elintéztetést igénylő javaslatokat tön, melyek ig. tanácsi előterjesztés alapján közgyűlési elhatározás alá is kerültek; részint a multa vonatkozó több rendbeli felvilágosításait megadván, ez ügyek kerültek jelenleg az 5-ös bizottság referádája nyomán elhatározás alá. A délelőtti nagyobb részét e referáda értekezletben való megbeszélés foglalta el, míg a délutáni rendes ülés aztán formulázta a határozatokat. A gyűlés nevezetesebb tárgyai különben a következők valának.

Az időközben elnökiileg elintéztetett ügyek bejelentetvén, jóváhagyattak

Főt. elnök ur indítványára elhatározott, hogy az egyházkerület múlt évben elhunyt két feledhetetlen emlékű főgondnokának arczképe az ig. tanács hivatali helyiségében kifüggesztetik.

Az ugrai egyház segély-kéregelési belügyminiszteri engedélye 6 óra szólván, a kéregelő lelkész azonban közben 2 hóig betegeskedvén: az engedély idejének e fölhasználatlanul eltelt 2 hóval való meghosszabbítása iránt kérvény intéztetik a belügyminiszterhez, a papnak addig is bizonyítvány állittatván ki betegeskedéséről.

A tanügyi előadó előterjesztése alapján fölkérte a kolozsvári főtanoda, hogy az egyházkerületi tan-könyvtár számára helyiséget adjon, az előadónak pedig engedély adott, hogy a szükséges tankönyveket 100 frt erejéig megrendelhesse.

Az egyházkerületi képviselő-választások közül még függőben levők iránt elhatározottat:

a) a nagy-enyedi egyházmegye két választó-kerülete választási ügyében az esperesi fölterjesztés jelenleg is hiányos lévén: ismételten megrendeltetik *minden* okmány fölterjesztése; így a dr. Bartók-Sándor-féle levél; a Kállai-féle jelentés-tétel, melyet az esperes azért tartott vissza, mert nem kívánja az ügyet még bonyolultabbá tenni; a csányi választásra nézve nem csak az tűnőn ki az iratokból, hogy a választást elrendelő körirat amaz egyházzal nem közöltetett, hanem az iránt is gyanu merülvén föl, ha vajon nem vettek-e az ottani választásban nem-presbýterek is részt: ez értelemben is fölvilágosítás adásra útasított az esperes.

b) a Küküllői egyházmegyéből a választási okmányok azért nem voltak felküldhetők, mivel az egyházmegyei közgyűlés nemcsak elvileg „megsemmisítette” ama választásokat, hanem az illető bizottság tényleg *széttépte* a szavazó leveleket. A szavazó leveleknek, mint hivatalos okmányoknak, e megsemmisítése szabályszerűtlen lévén, fölhivatott az egyházmegye, hogy jövőre minden ilyen esetet gátoljon meg, a választó egyházak pedig útasítandók, hogy jegyzőkönyveikből a megejtett választási eredményeket szabályszerű jegyzőkönyvi kivonat alakjában újolag kiállítva, a törvényszabta módon terjesszék az egyházmegyei közgyűlés (vagy tanács) elé, mely szabályszerűen megejtővén az összeszámolást, az eredmény ide bejelentendő.

c) az udvarhelyi egyházmegye fölvilágosító fölterjesztése alapján igazoltatnak képviselőül: Györke J., Zágoni M., Kádár D., Kovács M., Kelemen J. — Karácson M. ellen büntügyi vizsgálat lévén folyamatban, nem igazoltatik, hanem ügye a közgyűlés elé terjesztetik, az ig. tanács indítványozván a közgyűlésnek azokat a szabványokat is melyek jövőre ily eseteknél követendőek volnának. Bartha M. igazolási ügye ezúttal függőben hagyatik.

d) b. Bánffy Dezső két helyről megválasztott képviselő nyilatkozata beérkezvén, hogy a széki s nem a dézsi egyházmegyei választást fogadja el, mint széki képviselő igazoltatik, a dézsi egyházmegye pedig utasítatik, az illető képviselői hely betöltésére,

A p. Horváth Mária-féle hagyományokból a missio javára egyházkerületünkhöz befolyó jövedelmek az illető adóhivatalok által örökösödési illeték alá vettvén: ez illeték-telen fizetési meghagyások ellen a felfolyamodás elrendeltetett, a titkár és az ügyvéd útasítatván a felfolyamodás elkészítésére.

A volt ügyvéd a kezén levő iratokat mind ez ideig sem adván át: fölhivatik az átadásnak 14 nap alatt leendő megejtésére; fizetése, lemondása nyomán, decz. 1-sején kezdve lezáratik, s az új ügyvéd fizetése, ugyane naptól számítva utalványoztatik.

A Viktoria csődbe jutása nyomán az I. m. ált. bizt. társaság, a „Tisza”, a „Pesti” és a „North British” társaságok ajánlatokat tesznek a tömeges biztosítások iránt, A titkár és az ügyvéd kiküldetnek, hogy az I. magyar ált.

bizt. társasággal a részletes feltételek iránt értekezzenek.

Zeyk Károly, nagy-enyedi főt. főgondnok előterjesztést tesz a főtanoda kijelölt fekvőinek haszonbérbe adása iránt, mely szerint az eddig beérkezett ajánlatok szerint 16 ezer pár száz frt. bevétel volna kilátásba helyezve. Bizottság küldetik ki, hogy a gondnokság által mielőbb szétküldendő szerződés-mintát azonnal vegye tárgyalás alá, a részletes pontozatok aztán az egyes haszonbéri szerződések megerősítése alkalmával kerülvén az ig. tanács elhatározása alá. A bizottság tagjaiul fölkeretnek: B. Bánffy Albert, dr. Kolozsvári Sándor, a titkár és az ügyvéd.

A főtanoda gazdasági ügyeire nézve az 5-ös bizottság előterjesztése alapján:

1. 2. A Tóth- és Zudor-féle kölcsön-ügyek superáltnak mondatnak ki.

3. 4. A behajthatatlan tőkék és kamatokként megjelölt összegek iránt a felküldött kimutatások nem indokoltván, hogy az összegek miért tekinthetők elveszetteknek: a gondnokság e tekintetben újabb és részletes kimutatások felküldésére utasítatik.

5. A boreladásnál fizetesként elfogadott pincze-egyleti részvények iránti fölvilágosítás elfogadotván, jövőre nézve utasítatik a gondnokság, hogy további határozatok értelmében, csakis földtehermentesítési vagy földhitelintézeti papírok fogadhatók fizetesképen el.

6. A zálogházi kölcsönvétel iránti határozatokfelküldendők s fölvilágosítás nyújtandó a Máthé-féle még fenforgó tartozásra nézve.

7. A kölcsönökre, kisajátítási elköltött pénzekre nézve hozott gondnoksági határozatok felküldendők.

8. 9. Az építkezési kiadások részletes kimutatására, valamint a gergelyfai erdő ügyére nézve további határozat — a számadások elintézéséig — fölsőleges.

10. Örömmel vétetik tudomásúl, hogy az egyb. kerületi útasítással ellenkező gazda-gondnoki pénzkezelés megszűnt — a kérdés többi ága a számadások ellátása alkalmával vétetvén elhatározás alá. Utasítatik a gondnokság, hogy a gazda-gondnok pénzkezelési számadásait, keblileg megvizsgálva, 1878 márcz. 1-sejéig küldje föl.

11. A tanoda pénzalapja kezeléséről szóló számadások 1874-en kezdve feljülvizsgálat alá terjesztendők, ugyan j. é. márcz. 1-sejéig, jövőre a törvényszabta idő e tekintetben is megtartandó lévén.

12. Az ügyvédi fizetés ügye külön tárgyalás alá fog vétetni,

Továbbá felhivatott az előjáróság annak részletes kimutatására, hogy az alapítványok értelmében szükségkép mennyi kegy-czipó osztandó ki, s az ajánlott 4000 frt. e tekintetben minő számításon alapszik.

Végül pedig utasított a gondnokság, hogy a leltárt, első sorban pedig annak az ingatlanokra vonatkozó részét haladéktalanul rectificáltassa.

VIDÉKI ÉLETT.

A marosi egyházmegyéből.*)

Marosvidék, nov. 15.

Mi sem hasonlít inkább a halálhoz mint a henyeség, szokta mondani Nagy Frigyes. S ha a henyeség a halálra emlékeztet, akkor a munka életet jelez. Minthogy pedig a gyülesezésnek is van jogosultsága a munka névre: így hát a jelen korról elmondhatjuk, hogy az élet legvirágzóbban nyilatkozik benne; mert úgy látszik, hogy a halálhoz hasonló henyeséget exiliumra ítélte a mai kor gyülesezési urnája. Az elébb mondottak szerint életjelt adott magáról a marosi egyházmegye is, a mennyiben folyó hó 12-dikén gyülesezési munkában sürgött-forgott. És pedig kényelmesen munkálhatott, mert a tagok oly kevés számban jelentek meg, hogy minden szál ember akár külön padon nyujtózkodhatott volna végig a gyülési teremben. A világi képviselők közül csupán egy tag volt jelen, megérdemelné, hogy nevét ide irjam, de nem akarom megsérteni szerénységét. A gondnoki karnak is csak egy tagját volt szerencsénk látni, a fáradhatatlan, buzgó főgondnokot, ki semminemű egyházmegyei gyülésekből hiányzani nem szokott, sőt az egyházmegyei tanács gyülései előtt saját szállásának ajtaját nyitja meg minden második kedden. (Bizonyára megérdemel egy szívből jövő éljont!)

Elnöklő esperes előadja a múlt közgyűlés óta fölmerült nevezetesebb mozzanatokot, elmondja, hogy ő a maga részéről is meg tesz minden kitelhetőt, és az egyházmegyei tanács is szorgalommal viszi a körébe eső ügyek vezetését. Köztörvényszéket két lelkész ellen emelt vádak miatt kellett összehívnia; az egyik lelkészre hozott végzés e lap olvasói előtt már ismeretes, másakra nézve pedig a csere mondott ki. A múlt gyűlés óta haláleset csak egy történt: a vajai egyház ifju papja roskadt kora sirjába álma legyen csendes!

A gyűlés megnyitása után először is az államsegélyért folyamodók felajánlási sorozata állapítottatott meg. Az egyházak közül folyamodtak: Tompa, Ákosfalva, Lukafalva, Csikfalva, Gyalakuta, Havadtó, H.-Bodon, Csóka, Havad, Szt.-Simon, Seprőd, Panith. A kérés mindenik egyházból a templom-torony, vagy iskola mellől hangzik föl. A lelkészek közül államsegélyre felajánlítottak: Veres Mózes, Nagy Domokos, Kis Pál, Nagy Mózes és még továbbá néhány iskolatanító. A sorrend megállításánál hangsúlyozva volt némely folyamodóra nézve, hogy máskor is kért, de nem nyert, tehát most előny illeti. Csekély véleményünk szerint talán nem azt kellene nézni, hogy melyik hányszor kért, hanem azt, hogy mekkora a szükség.

Director Madaras János hivataloskodási három éve letelvén választás alá esett, de az urna az ő nevét kiáltotta ki ismét.

Továbbá a directori számadásokat fölülvizsgáló bizottság tette meg jelentését, melyből kitűnt, hogy a számadások — eltekintve az igen csekély kifogásolástól — rendben vannak.

*) Tárgyhalmaz miatt késett.

A papi özvegyek és árvák érdekében nevezetes mozzanat gyanánt említjük fel elnöklő esperes azon jelentését, miszerint a gyámintézet új alapszabályi javaslata már készen van, s csupán az illető forumok helybenhagyására és törvényi erőre emelésére vár.

Tanácskozás alá került a canonica visitatio alkalmával szedendő pénzek meghatározása is. Mindjárt meglátszott, hogy ez mindenkit érdeklő, úgy nevezett fogas kérdés, mert az elágazó vélemények különböző scáláját idézte elő. Hiába, „autant de têtes, autant d'avis.“

Egyébaránt nem ártana módját találni annak, hogy a can. visitatio, missiója ne végződjék mindég pénz-szedéssel. Az ünnepélyes actus után nem jól veszi ki magát az a „fizés“ Mintha mondaná: ha láttál és hallottál, fizess meg az árát. Egyfelől ez eredményezi azt, hogy némely helyütt a nép nem viseltetik előszeretettel a „visitatio“ iránt, mert előre tudja, hogy akkor fizetni kell. Gyűlésünkön a can. visitatio által szedendő pénzekre megállapodás nem jöhetvén létre, az egyházmegyei tanácsra bízott az ebbeli intézkedés. De természetesen ez intézkedés csak ideiglenes lehet, mert ez sokkal inkább közügy, semhogy ne kívántatnék meg hozzá még egyszer a közgyűlés szava. Egyébaránt elnök biztosít róla, hogy ebben szokott lelkiismeretességgel fog eljárni az egyházmegyei tanács.

Marosvidéki.

IRODALMI SZEMLE.

A magyar nyomdászat történelmi fejlődése 1472—1877. Irta dr. Ballagi Aladár. Ár 1 frt 40 kr. Rég érzett hiányt van e mű betölteni hivatva. A nyomdaipar hazánkban, mint szerző egy helyt igen helyesen jegyzi meg, nemcsak hogy a legfejlettebb iparágak egyike, mellyel a külföld előtt sem szégyelhetjük meg magunkat; de egyszersmind nyomdászaink, már nagyobb képzettségüknél fogva is, társadalmilag oly helyet foglalnak el, hogy századunk nagy munkás kérdéseinél ép úgy, mint hazánk specialis iparviszonyainál, a hangadói, uttörői szerep első sorban az ő vállalkra nehezül. Jelen mű szerzője szakavatottan bonczolgatja azon nagy problémákat is, melyek socialis téren mint ipar szabadság, tantième-rendszer, gép-ügy, munka-szünet, productionalis válság stb. hívják föl iparpolitikai s nemzetgazdasági íróink figyelmét. Erős pragmaticai érzék, gazdagság az adatokban, jellemzik e munkát történelmi oldaláról. Nemcsak, de sok helyt egészen önálló felfogást is tanusít s sikerrel polemizál némely elavult, téves nézetek ellen. Alapos reflexiókat tesz ott, hol a protestantismus határozott befolyását tünteti föl a magyar nyomdászat megalapulására, továbbá a hol a társadalmi és nemzetiségi hátrányokról szól, melyek nálunk a nyomdászat polgári jogosultságának sokáig útját állották. Közbe-közbe apró korrajzi epizódokat sző, érdekes staffage gyanánt a XVI-dik századbéli kőbőr nyomdászok (4-dik fejezet), és a múlt századbéli, szabadkőmivesi szellemtől áthatott nyárspolgár, a szász Hochmeister jellemzésére. (X-ik fejezet.) Ezekben ép humort s életteljes felfogást árul el.

Egy, a szerző által kilátásba helyezett nagyobb mű feladata leendő az itt-ott még tapasztalható hézagok kitöltése. Ha Ballagi némely helyeken még csak skizziroz, azt töl-

senki rossz neven nem veheti. A feldolgozatlan, sőt még kiaknáztalan anyaghalmoz oly nagy itt, s mindenekfölött oly nehéz, hogy a kritika lefegyverezve érzi magát ez érvek által s önként lemond kényesebb ígéreteiről. Egyébiránt erre szerzőnek nincs szüksége. Szétszórtan megjelent apróbb e tárgyú dolgozataiban s essay-iben, saját praecedenséül is önmagát mutatja be, másra alig is van kire támaszkodhatnék. Ennek daczára azonban, kétségkívül jó szolgálatot tehetnének e részben magányomdánk s különösen főtanodánk, mint a legrégibb, historiai multtal bíró könyvnyomdák birtokosai, kéznél levő adataik összegyűjtése által, a marosvásárhelyi főtanoda példájára. (Lásd a főtanoda ez idei értesítvényét.)

Óhajtanók főlvéve látni egy ily szakszerű műbe, az egyes, különösen hazai találmányok, a Kliegl és Porcsy-féle stb. gépek technikai leírását, hogy így a magyar közmivődésnek legalább emlékek legyen átadva. Óhajtanók a magyar nyomdászat periodicus állapotait, a kiválóbb termékeket lefényképeztetve vagy más uton, szemléltetőleg is bemutatva látni; óhajtanók végre, a statistikai és összehasonlító módszernek minél prægiansabb érvényesülését. E követelmények, hisszük, a munka tervbe vett kibővítésével együtt lehetőleg ki fognak elégítettni. Addig is ajánljuk a művet mindenkinek figyelmébe, ki egy olcsó, jó, tanulságos, de egyszerűsminő vonzó olvasmányt akar magának megszerezni.

K Ü L F Ö L D.

Svédország.

(Vallási állapotok a skandinávok közt.)

Lichtenberger tanár, ki a nem rég Upsalában lefolyt jubilaris ünnepélyek alkalmával a párizsi egyetemet képviselte, az ottani vallásos viszonyokról a következő módon nyilatkozik a „Revue chretienne“ oct. 5-diki számában:

„Skandináviában a reform vallása igen természetesen uton alkalmazkodott a nemzeti jelleg specialis hajlamaihoz és szükségleteihez. Sokszor hallottunk a legtekintélyesebbektől is olyforma panaszt, hogy Svédországban a nemzeti egyháznak igen csekély befolyása van. Az igaz is, hogy ámbar tisztelettel környezve, s nagy hatalommal felruházva van, a clerus számos és művelt tagokkal rendelkezik, előtte minden ajtó nyitva áll s vallási pártok és dissidens felekezetek nem léteznek, sőt még a rationalismus is jóformán ismeretlen; mindazonáltal a vallási élet épen nem nevezhető intenzívnek, s a mostani fogalmak és tudomány sem igyekszik egyezsége lépni a hitérzülettel. Nagy baj az, hogy Svédországban az egyház inkább valami világias intézménynek tekintetik, mely tiszteletet parancsol ugyan, de nem nyit forrást az ihletnek s nem ad irányt a kornak. A papok vagy öltözötök, vagy azoknak professionalis szabása által különböztetik meg magokat a tömegtől, s láthatólag hazakodnak az állami szolgálatoktól. Még a legjobbak is nehezen terjeszkednek ki laicus munkálatokra az egyházon belől, például vasárnapi iskolák, diaconátusok népszerű evangelizációk stb. megteremtésére. Nem veszik észre, hogy a vallásos hagyományok, még ha oly meggyökerezettek is, értékeket vesznek, ha stereotyp formákba kővülnek. Ha a keresztyén, egyéni öntudatra ébredve, nem hat, nem tesz személyesen a vallási ügyekben, végre is érdekét veszti és lemond... Az állam-egyház kormányzat hátrányait különben senki sem tüntette élesebb világításban föl, mint egy tehetséges dán író, Soeren Kierkegaard, kinek méltán adták a „keresztyén Sokrates“ melléknevet, s kinek zamattal, verve-el bíró művei, növekvő befolyást gyakorolnak a skandinávokra.“

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, nov. 28.

— A kolozsvári nők újra meglepő bizonyosságát adták annak, hogy humanistikus törekvéseiket a legfényesebb sikor koronázza s Isten áldása kíséri. A helybeli jótékony nő-egylet s illetőleg a városi szegények javára rendezett „Női ipar s iparműtörténelmi“ kiállítás ugyanis, mely a városi redoute termeiben e hó 2-án nyílt meg, midőn egyfelől ezeket fog jövedelmezni az egylet alapjának, másfelől alkalmat nyújtott arra, hogy a női ipar termékei mellett, a régi kisiny Erdély iparműtörténelmi kincsei, gazdag változatosságban, közszemlére kerüljenek. Lapunk körén kívül eső volna e kiállítás részleteinek ösmertetése s így csak annyit jegyzünk meg, hogy annak egyházas színezetű része, melyhez a különböző felekezetek műtörténelmi kincsei (régii papi öltönyök, urasztali készletek, keresztok, ereklyék sat.) beküldésével járultak, kiváló érdekességű, már csak azért is, mert a kihalt nomzedékek hitbuzgalmának, saját egyházaik iránti nemes áldozatkészségének bár néma, mégis ékesen szóló bizonyága. A többek között kolozsvári ref. egyházunk is kötelességének tartotta nagy becű s főleg a fejedelmi korból fönmaradt kincseit s azok közt híres Rákoczi-poharát, a fejedelmi kornak e nagy értékű mesterművét is, kiállítani. A vidékiek, kiknek modjukban áll berándulni Kolozsvárra, ne mulasszák el fölhasználni e ritka alkalmat, melyet az egész kiállítás megragadó s tanulságos látványa számunkra nyújt.

— Dömötör János, szerencsétlen véget ért fiatal ironk hátrahagyott műveire *Baksai Sándor*, *Baráth Ferencz*, *Nagy Miklós* és *Szász Károly*, mint az elhunyt jó barátai, előfizetési felhívást bocsátottak közre, melyben a többek közt így nyilatkoznak: „Egy nem közönséges tehetségű és ambícióju, korán érett ifju lélek vágyai, reményei, törekvései, és küzdései és mély bánata vannak e versekben, bevilágítva nemcsak a rövid élet útját, de egy-egy erős fényű sugárral bevilágítva a végzetes katasztrófa pillanatáig. Költeményeiben rendkívül őszinte és igaz volt, s az író asztal mellett hallgatagon munkálkodó lélek a költészetben enyhülést találva, a hallgató papirtól nem titkolt el semmit. Az eredeti verseken kívül mintegy 25 fordított költemény lesz a kötetben, a nyugoti költészet legkitűnőbb költői: Burns, Longfellow, Darey, Goethe, Lessing, Freiligrath, Beranger stb. dalából; s azonkívül néhány prózában írt, esztetikai, kritikai s másnemű dolgozatai közül. A mintegy 12 — 13 ivből álló, december végére megjelenő kötet előfizetési ára 1 forint. Az előfizetési pénzek vagy utánvételi megrendelések f. é. december 25-ig a Franklin-társulathoz küldendők.“ Részünkről is melegen ajánljuk e fölhívást a hazai irodalom barátainak pártfogásába.

Dr. Jenei Victor, egyetemi tanárt, lapunk munkatársat súlyos családi vesztéség érte. Testvéreinek egyike, közéletünk derék bajnoka, marosvásárhelyi egyházköztségünk fáradhatatlan, buzgó hive, nagy-enyedi Jenei Albert, folyó hó 2-kán megszűnt élni. Temetése folyó hó 4-ikén nagy részvét mellett ment végbe. Az egyházi szertartást esperes Vályi Pál s Tolnai Lajos végezték, a sir fölött pedig Kerekes Sámuel intézett néhány bucsuszt az elköltözötthez. Nyugodjanak csendesen a derék férfiú hamvai.

— Hibaigazítás. Lapunk legközelebbi számának hirovatában, az utolsó kikezdésben e szó helyett „dézsi,“ „dévai“ olvasandó.

A szerkesztő postája.

Kis Antal Sámuelnek, Rétyen. A cikket köszönettel vettem s fölhasználok. Néha, néha csakugyan nem árt egy-egy kis dogmatikai elme futtatás. Élj boldogul!

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás.
b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Fény és árny. III. Sz. D. — Krisztus profétái, főpapi és királyi tiszte. (Folytatás.) Kisantal Sámuel. Az 1875. évi XXXII-ik törv. czikk 28 ik §. Szöllősi István. — Az áll. igazgató tanács r. gyűléséből. r. t. — Vidéki élet: A szilágyszolnoki egyházmegyéből. Surányi Gyula. — Lapszemle. — Külföld. — Tárca: A futó betyár, karácsonyi rajz. B. S. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetései.

Előfizetési felhívás

az „ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“ VII-ik évfolyamára.

Eleget tettünk-e azon feladatunknak, melyet e lap szerkesztése átvételkor körvonalozott programunkban magunk elé tűztünk? e kérdésre válaszolni t. olvasó közönségünk tiszte. Annyit azonban állítani merünk, hogy ha erőnk a feladat nagyságával nem is állott arányban, teljes jóakarattal igyekeztünk épen nem könnyű, mert súlyos felelősséggel és sok kellemetlenséggel járó, szerkesztői tisztünket teljesíteni, s oly lapot adni olvasóink kezébe, mely a méltányos igényeknek, minden irányban, megfeleljen. Kiváló gondot fordítottunk arra, hogy lapunk rendes rovataiban mindazon kérdések felől, melyek egyházkerületünkben, a központban szintugy mint a vidéken, valamint a testvér egyházkerületekben, sőt a külföldön is fölmerültek, kellő tájékozást nyujtsunk, az egyházirodalmi mozgalmakat folyton figyelemmel kísérvük s tárczánk kellemes és tanulságos olvasmányokkal szolgáljon. Semmiféle személyes tekintetek s kicsinyes érdekek nem vezetvén tollunkat, a meddő polemiákat a lehetőségig kerülni igyekeztük, s e tekintetben, a fölmerült támadásokkal szemben, csak védekezésre szorítkoztunk, nem tévesztve szemünk elől, hogy oly vállalat élén állunk, mely nemes és magasrendű czélok szolgálatára van hivatva. Jelszavunk ez lesz a jövőben is.

Az eddig elért eredmény érdeme, nagy részben, t. munkatársainké, kiknek közreműködése őszinte hálára kötelez s biztosítékot nyujt a jövőre is.

Közreműködésükkel megtisztelték ez évben: *gr. Bánffy Béla, id. gr. Bethlen János, Böhm Sándor* (belmunkatárs), *Csulak Zsigmond, Deák Gerő, Demeter Sámuel, dr. Dezső Béla, Dézsi Gyula, Elekes Kálmán, ifj. Elekes Károly, Fábrián Dániel, Filó Lajos, Felméri Lajos, Fodor Dániel, Gál Sámuel, Garda József, Gönczi János, Horváth István, Horváth Sándor, Imre Sándor, Jakab Mózsza, dr. Jenei Victor, dr. Kolozsvári Sándor, Kónya László, Koos Ferencz, Lénárt József, Málík József, Mátyás Zsigmond, Menyhárd András, Nagy László, Nagy Sándor, Paal Ferencz, Péter Albert, Péter Antal, Puskás Lajos, Réthy Lajos, Révay Pál, Simó Ildés, Szabó Károly, Szász Béla* (belmunkatárs), *Szász Károly, Szilágyi Sándor, dr. Török István, Turcsányi Gyula, Zeyk József, Valler József, Vas Tamás* urak, s ezeken kívül még névtelen vidéki levelezőink egész hosszú sora. Sőt szerencsések valánk a királyhágón tulról is, oly kiváló egyéneket nyerni meg munkatársakul, mint dr. Ballagi Aladár, Fejes István és Mitrovics Gyula urak, s így nyugodtan tekintünk előre, mert föl se akarjuk tenni, hogy t. elő-

fizetőink jóakaratu törekvéseinktől az anyagi támogatást megvonják, sőt bizalommal fölkérjük őket arra, hogy igyekezzenek, a közös cél érdekében, új előfizetőket is szerezni, mert *fokozottabb támogatás esetében a lap fél éves mellékletét, a minőt ez évben is oly gyakran adtunk, a jövőre állandósíthatjuk s a hazai sajtó által egyhangu elismeréssel fogadott egyházkerületi térképünkhez hasonló értékű rendkívüli melléklettel is szolgálhatunk.*

Jövő évi tárczarovatunkat, t. munkatársunk, Szabó Károly, egyetemi tanár úr szívesességéből kiválóan érdekes közleménnyel nyitjuk meg e czímmel: „Husztí András elítéltetése a reform. főconsistorium által 1742-ben.“ Az eredeti okmányok kíséretében, melyek most először látnak napvilágot.

Az előfizetési ár, mint eddig:

Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt. — Negyed évre 1 frt 50 kr.

■ Szegényebb egyházközségeknek s azok lelkészeinek az előfizetési árra nézve kedvezményt nyújtunk.

■ Új előfizetőknék 50 krért szolgálunk az egyházkerület könyomatu színes térképével.

Az előfizetési összegek, posta utalvánnyal, Stein János kiadó urhoz küldendők s gyors intézkedést kérünk, mert felesleges példányokat a kiadó nem nyomat.

K o l o z s v á r t t, 1877. deczember 18.

Szász Domokos,

laptulajdonos s fel. szerkesztő.

Fény és árny.

III.

K o l o z s v á r, 1877 decz. 19.

Előző cikkünkben rámutattunk azon lényeges eltérésekre, melyek az egyes egyházkerületek s főként az erdélyrészi s a többiek alkotmányos belszoervezete között főnforgók s jelzők, hogy ezeknek zsinati törvényhozás útján való nivellirozását kivihetetlennek, sőt a protestans szellem követelményeibe ütközőnek tartjuk. Sőt megvagyunk győződve arról, hogy ha ez meg lesz kísértve, az egyházkerületek között oly conflictusok fejlődnek ki, melyek nemcsak az óhajtott unio megvalósulásának útját állják, sőt tartani lehet attól, hogy az egyházkerületeket még távolabb vetik egymástól, mert eddig legalább a conventeken, esetről esetre, egybetalálkozánk s egyes közös ügyekben közös megállapodások jöhetnek létre.

Nézetünk ennél fogva oda megy ki, hogy az egyházkerületek belszoervezete kérdésében ne szaggassuk fel a „régí gyepüt.“ Az egyes egyházkerületek közgyűlései, az alantas egyházi testületek kihallgatásával, tényleg gyakorolták eddig azon autonómikus

jogot, hogy alkotmányos fejlődésük követelményeinek megfigyelésével, belszoervezetöket a szükség szerint, módosították, javították. Csak például emlíjük föl, hogy a mi egyházkerületünk 1871-ben régi zsinati s főconsistorialis alkotmányát, autonómikus jogából kifolyólag, lényegesen átalakította s a megújított alkotmányt törvény erőre emelte. Kövessék példáját a testvér egyházkerületek is. Midőn aztán e munkájukat bevégezték, akkor lép előtérbe a nemzeti zsinat azon feladata, hogy az autonómikus uton létrejött alkotmányos törvényeket kodifikálja.

Megnyugtatóul azonban megjegyezzük, hogy nekünk — erdélyrésziéknek — teljességgel nem áll szándékunkban, útját állani annak, hogy ha a testvér egyházkerületek, magukra nézve, a superintendentialis gyűlések kikerülésével, kivihetők tartják, zsinati törvényhozás útján állapítani meg belszoervezetöket, kísértsék ezt meg, bár részünkről, az ők helyükbe is nem ezt, hanem a föntebbiekben kijelölt utat választanók. Azt azonban határozottan hangsúlyozzuk, hogy beláthatlan bonyodalmakba vezetne, ha a zsinat vindikálni akarná magának azon jogot, hogy az erdélyrészi egyházkerület alkotmánya kérdésében tüllepje a kodifikatio határait. Egy legújabb keletü nyilatkozatból, úgy látszik, a tiszántuliaknak

sincs ez szándékukban, sőt a többi egyházkerületek alkotmányát is csak főbb vonásaiban ohajtják egyformásítani. Révész Imre ur ugyanis, a „Figyelmező“ legközelebbi (nov.—dec.) füzetében, így nyilatkozik: „Ezen óhajlás vagy törekvés (t. i. az országos egység) elérhető lenne, csekély véleményem szerint úgy is, hogy az erdélyi ref. egyház különleges szervezetének egy haja-szála sem érintetnék. Nem tartom ugyanis lehetetlennek, sőt részben külföldi pozitív példákkal is igazolhatónak vélem azt, hogy a magyar ref. egyház országos szervezetének törvénykönyvébe, vétessék fel és igtattassék be az erdélyi szervezet külön, önállólag, a presbyteriumoktól a kerületi gyűlésekig, s csak az országos zsinatban s a zsinati kormányzó bizottságban hozatnék létre Erdélylyel a valódi organikus egység. Természetes, hogy annak nemcsak semmi nem áll ellent, sőt több lényeges érdeket követeli azt, hogy a tiszai és dunai négy egyházkerület, leg alább a főbb vonásokban, valódi egységes szervezetet nyerjen“. Kiváló örömmel vesszük tudomásul e nyilatkozatot s megvagyunk győződve, hogy ha a tiszántuliak ösmeretes javaslatában ez így nyert volna kifejezést, a részünkről fölmerült aggályok sokkal csekélyebb mérvre szállottak volna alá.

A mi a kanonok revisióját s részben

ujak alkotását illeti, erre dőzve megjegyezzük, hogy a kanonok eddig is az egyházkerületeknek, legalább azok jelentékeny részének, közös ügyét képezték, a mennyiben azokra nézve a törvényhozó hatalmat, nemzeti zsinataikon, együttesen gyakorolták.

Köztudomásu dolog ugyanis, hogy ez uton jöttek létre a Gelei-féle kanonok, melyek nem a Szathmár-Németi 1646-iki, hanem a Kolozsvári 1647-iki nemzeti zsinaton, lőnek Gelei által, először, előterjesztve s elfogadva, mint Gelei az előszóban írja: „csaknem az összes tiszáninneni és túli magyar, — valamint az erdélyországi egyházi s világi atyafiak igen népes és ünnepléses gyülekezetében.“ De erre nézve is jellemző, hogy a kolozsvári nemzeti zsinat által elfogadott kanonok, helybenhagyás végett 1849-ben a maros-vásárhelyi közzsinat elébe terjesztettek s a mi egyházkerületünkben hatályba csak akkor léptek, midőn ezáltal elfogadtattak. Figyelemreméltó továbbá az is, hogy Gelei — jóllehet az egyházkerületek uniojának buzgó és hatalmas bajnoka volt — az unio alatt teljességgel nem az igazgatás, a fegyelem, a szertartások teljes egyformásítását értette. Így nyilatkozott: „E kanonok ezennel kinyomattak és közzététettek, mindazonáltal épen nem oly vég- és cse-
 l-

TÁRCZA.

A futóbetyár.

(Karácsonyi rajz.)

Kilökték, kigunyolták; kikergették a becsületes emberek sorából. Nevével ijesztgették a rossz gyermekeket; sárral, hóval dobálták az utcán. Még a kutya is megugatta, s a templomban sem ült vele egy padba senki. Vajjon mi bünt követhetett el?

Rége, még suhanc korában, mondják, agyonhajtott egy embert, ki nyomorék, féleszü öcsését, az egyetlen kint a földön szeretett, (apja, anyja rég elhaltak), bántalmazni merészelte. Isten irgalmazzon bűnös lelkének!

Sok év telt el azóta, s ő százszor is megbánta a mit tett. Igyekezett is megjavulni, de tudj' Isten sehogy sem ment neki. Isten talán már meg is bocsátotta vétkeit; de az emberek igazságosabbak akartak lenni s ki nem fáradtak sanyargatásában. Pedig olyan szelid, olyan csöndes volt szegény; még szólni sem mert, nehogy sérteni találjon valakit, vagy régi, eltemetettnek vőlt emlékeket találjon véletlenül felidézni. Ha mosolygni akart, egy mord tekintet volt

a figyelmeztetés, hogy neki még arra sincs joga; kedveskedését, szolgálatkészségét durván fogadta mindenki. Hiában töltötte ki idejét a vármegye fogházában, a faluban nem volt több maradása, onnan pusztulnia kellett.

El is tűnt egyszer aztán úgy, hogy azóta senki sem látta. A ki pedig látta, jaj volt annak, mert az többé hirt sem adhatott felőle senkinek. Azt másnap ott találták valamely utszéli árokban — halva, kifosztva, kirabolva mindenéből.

Betyár lett; éjjel-nappal künnt csatangol gazdátlan ebként az erdőben, ellensége mindenkinek, jó barátja csupán a farkasoknak. Azok hagyták ott közöttük járnai, nem bántották, úgy tekintették már, mint hozzájuk tartozót.

Öcscsének, a nyomoréknak, már jobban ment dolga. Ezt megtűriék a faluban. Pecsényeforgatónak, falabolondjának beválott. Hasznát lehetett venni valamiben. Ma épen karácsony estéje van, sorra járja a házakat; darabka kalácsért, egy pár krajczárért olyan tréfás verseket, olyan karácsonyi meséket mond a gyerekeknek, melyeket senki sem tud. Lakása a padlások zuga; ezt is ott tanulta volt valahol a tücskök czirpeléséből.

Azzal pedig, odakünn, senki sem gondol.

Sűrűn havaz. Eltűn szem elől a csillagos ég, a hulló hópolyhek mintha elakarnák borítani a világot, eszeveszetten forognak a levegőben. Vad szél sivit át a letarolt rő-

ból, hogy azokra mindenki egyaránt, a körülmények minden számbavétele nélkül, köteleztessék és azok szabványaitól ne legyen szabad egy hajszálnyira is eltávolozni, kivált azokban, a melyek nem is annyira vita tárgyai; mert a különböző vidékek és helyek követelményeihez képest különböző fegyelom és igazgatás nemével kell élni, de a mellett épen és sértetlenül fentartani az egységet és közösséget." Alább: „Ha az egyházakban külön szertarások is vannak, ne ítélje meg abból senki különhitűeknek az egyházakat... még ugyanazon hitűek vallói is a szertartásokról nézetekben egymástól elzártnak." (I. Kis Áron „Egyházi kanonok“ IX-ik lap). Részünkről a kanonok revisiojánál s újak alkotásánál e valódi prot. elveket szem előtt tartandónak véljük a jövőre is.

Venio nunc.

A ki valóban akarja az öt ref. egyházkerület unióját, annak akarnia kell egy oly központi testület létrejöttét, melyben az unió — hogy úgy szóljunk — külsőleg kifejezést nyerjen. Nevezzük e központi testületet akár conventnek, akár zsinati bizottságnak, az nem tartozik a kérdés lényegére, de te-

nán, olykor-olykor felsir keservesen, mintha terhére volna, fájna neki saját ereje, melynek nyomorult környezete csak hódolni tud, ellenállni nem. Dühében aztán rácsap az erdő százados tölgyeire, azt csikorgatja, ropogatja egy ideig, őrrült kedvteléssel; aztán megáll, körülnéz talán új zsákmány után, s pillanat múlva újra kezdi, még rémesebben, még ragyobb erővel. A betyár ott áll, egy korhadt törzshöz támaszkodva, fődetlen fején a fűrtök szertezilálva. Arczát a hulló pelyhek csiklandozzák, moztelen melle kitérva áll a fergegnek, míg keble liheg a vad gyönyörtől. Meredten néz a sötét éjbe, s a hol más semmit, ott ő oly sokat lát. Vonásain fagyos dacz és lenéző büszkeség ül. Ő rajta nem győz egyedül a zivatar, kővé meredt lelke nem enged semmi behatásnak. Kihalt belőle érzés, gondolat, ott áll kopáran, érzéketlenül.

Egyszerre megmozdúl, figyelni kezd. Sasszemei kémlelőde tekintenek körül, a közel gyalogut felől elfojtott nyöszörgés hallható. A hang irányát követve gyorsan megindul. Kevés vártatva a hang ismétlődik, most már tisztán kivehető, valaki segélyért kiált. Egy ugrással ott terem, s útszálon elterülve, a húzubatagtól félig eltemetve, egy utast lát, megdermedve a hidegtől, ki kezeit összekulcsolva rimánkodik:

— Segítség, segítség, az Istenért vigy fedél alá!

— Segítséget, tőlem? Hahaha! kaczag fel a betyár, nem tudod mivel beszélsz.

remteni kell egy oly közeget, mely az egyházkerületek között, mindazon ügyekben, melyek a hazai protestantismus egész egyetemét közösen érdeklők s kellő sikerrel külön-külön egyik egyházkerület által sem intézhetőek el, egybekötő kapcsolatra szolgáljon s melyben az egyes egyházkerületek, mint az egésznek egyes részei, specialis küldetésök alterálása nélkül, egy magossabb egységben egybe találkozzanak s egygyé forrjanak.

Teljességgel nem akarunk mi sem „Ober Kirchenrath“-ot, mely illusoriussá tegye az egyes egyházkerületeknek akár törvényhozó, akár kormányzó, akár ítélő hatalmát, hiszen ez egyértelmű lenne az egyes egyházkerületeknek, mint az individualitás jellegével bíró corporatióknak, teljes megsemmisülésével s hogy többet ne mondjunk, az öt püspök közül az egyiknek, mint egy ily legfőbb testület társelnökének, a többiek fölött „protestans pápává“ (contradictio in se) emelkedésénél. De igen is akarjuk azt, hogy miután nemzeti zsinati tartása sokféle okból kivihetetlen, a közelebről egybeülendő, törvény által szabályozandó hatáskörrel s tekintettel az egyes egyházkerültekre, saját kebléből válaszszon legfőlebb 15—20 tagot, kik az egyház-

— Kegyelem, kegyelem, megfagyok. Nézd pénz van nálam, sok, sok pénzl vedd, mind neked adom, csak életnek kegyelmezz!

— Bolond vagy; pénzed nem kell. Vért, vért nekem. Gyilkolni akarok. értsd meg. Ez mesterségem. Ember vagy, szád van, mellyel rágalmazasz, két kezed, mellyel lassan ölsz, nem mint én egyszerre, ezért kell veszned.

— A Megváltóra kérlek, ki ma született! Nőm, kis gyermekem van odahaza, oly jó, olyan szelid... Istenem, élnem kell, élni akarok. Ne fertőztesd be kezéd e szent napon.

— Hallod, hallod, hogy zug a pokol, s te még kegyelemről beszélsz? Eh! rajta, végezzünk. — E szavakkal pisztolyt vont elő övéből s ravaszát felhuzni készült.

— Ne még, ne még, egy órát még, egy percet csak, csak a mig egy imát elmondhatok.

— Ha bűnöd volt, s még nem bűnhődöttél érte, ám legyen, de gyorsan.

A szerencsétlen térdre ereszkedett, behuntya szemeit s halk miatyánkot kezdett rebegni, mig a másik mellőnek szegezve tartá pisztolyát.

E pillanatban valami csodás nesz ütö meg fülét, távolról, alig hallhatóan, mintha a tulvilágból hangzanék. A tánczó szélroham perozenként közelebb hozta a hangokat, meg újra szeszélyesen löké el magától. Egyike volt ez azon

kerületek közös ügyeiben végérvénnyel intézkedjenek s felelősségre csakis a nemzeti zsinat által legyenek vonhatók. Már eddig is a közösgyeknek egész hosszú sora vár megoldásra, oly ügyek, melyeket az egyházkerületek ilyenekül ösmertek el s a közelebbi évtizedekben tartott konventekhez terjesztettek föl, de a kitört vizsály miatt, a hazai protestantismus magas rendű érdekeinek nagy kárára, elintézést nem nyerhettek. Meggyőződhetik erről bárki, ha a konventek jegyzőkönyveit végig olvassa. És ily közös ügyek folyton ujak meg ujak merülnek föl (országos törvényhozás intézkedései, hazai missio, prot. egyetemek), melyeket az egyes egyházkerületek „ad acta” tesznek, nem tartván magukat sem illetékeseknek, sem képeseknek, hogy azokat külön-külön elintézzék. Ha ellenben a zsinat létrehoz egy ily testületet, meg lesz teremtve a közösgyek közös foruma, melyről a fölemelkedő hang, nem az egyes részek gyöngye, — hanem az egyetemes magyar protestans egyház hatalmas hangja lesz, mely szét árad a hazán, viszhangot kelt a magyar protestansok millióinak szívében s fölhangozik, ha kell a trónig is!

Ime, a fény s az árny. Vajha messzi túl ragyogná az emezt! És ez, Isten segedelmével, tőlünk függ. Jaj nekünk, ha az idők jeleit megfigyelni nem tudjuk s a kínálkozó alkalmat áron is meg nem vá-

magasztos dallamoknak, melyeket a zelehemesek zengenek házról-házra járva; oly egyszerű s mégis oly szívreható, oly kezdetleges s mégis oly fönségcs.

„Örvendjen az egész világ,
Mert megnyilt mennyei virág,
Istentől plántált aranyág,
Kin örül dicső mennyország.

A jászól meggyújtott gyertyácskái messze veték piros fényöket s tündérlapelbe vonták a csillogó hómezőt.

„Ne féljünk már az ördögtől,
Ne rettegünk bűneinktől,
Csakhogy tisztán, szentül éljünk;
Az egekben részesüljünk.”

Az utas elvégzé imáját, s szembehunyva várja a halálós percet.

Az pedig áll ott mint sóbálvány; remegő kezéből kihull a fegyver. Meredten tapad szemével az irányra, bonnan a hangok jöttek, a kicsiny falura, hol az összetöprődött kunyhók ablakai oly ünnepi színben ragyognak, kéményei oly békésen füstölögnek. Mi történik körülötte, nem tudja már; az ő lelke most az emlékezés, a letűnt álmok szép vidékit járja, mikor mint gyermek ült e napon a meleg kályha mellett, telve névtelen, titkos sejtélemmel; a tűz

sároljuk! Dicsősség nekünk, ha egyetértő indulattal vetjük kezünket a nagy munkára, melyet ha végezni képesek leszünk, míg haló porainkban is áldva voendik ajkaikra nevünket a késő utódok!

Sz. D.

Krisztus profétai, főpapi és királyi tiszte.

(Folytatás)

Minthogy profétai működése vagy tanítása az emberi természettel, erkölcsi mivoltunkkal, lelkiismeretünkkel összhangzik, nem szükség, hogy valami isteni nimbusszal vegyük körül, mert elég ő minékünk tanítónak, úgy mint a szegények vigasztalója, a szomorkodók enyhítője, a gyengék erősítője, a bátrak lelkesítője; s a bizalom így még őszintébben nyilatkozik iránta, mintha valami transcendentalis magaslaton képzeljük — példa erre mindazon népek hite, melyek istent vagy isteneket hittek velök beszélteni, társalkodni vagy érintkezni, mint közelebről a zsidók is, kik félelemteljes borzadállyal közeledtek a Jehovához; a mythologia korszakában pedig, s általában a polytheismus ölében még egy rezegő fagalyhoz is félelemmel közeledett az ember, mert mindenütt vagy jó vagy gonosz szellemeket hitt lakózni.

És itt nem lesz érdektelen nézetünket az Istenről kifejtteni, némely orthodox vádjával szemben, kik a modern theologusokat némely más, különösen rationalis felekezetekkel kacsintgatni nyilván állítják; de ha figye-

oly vidáman pattogott a rátett mogyoróhajaktól, s ő fejét az édes anya ölébe hajtva hallgatá a szomszéd szentegyház öreg orgonájának halk suttogását, míg egyszer aztán elszenderült s álmódott. Álmódott tündér mennyországot, tele jóssággal, aranyos szárnyu angyalokkal, s mindenkéülött egy édes atyával, ki szeliden fedd, bőségesen jutalmaz s készséggel bocsát meg.

Szívéhez kapott, csöndes, rezgő fájdalom járta át lelkét. A dacz vonásai lágyulának, elhomályosult szeme előtt a világ. Egyszer csak megeredtek patakzó könnyei, odarogyott a földre, lábai elé annak, kit megölni akart, s fuldokolva kiáltá:

— A mim van a tied, vedd, menj békével és imádkozz érettem.

Hajnal derül, elült már a vihar. Szép sima hórétog borítja a mezőt, ünneplő ruhája a természetnek a nagy nap felvirradtára. Fényes csillag ragyog a láthatáron, a boldogságnak új életre vezérlő csillaga, a megváltásnak hirdetője. Megkondul a falu kis harangja, oly jól esik hallani az ébredőnek:

„Legyen áldott ki jött az Úr nevében.”

B. S.

lembe vesszük nézetünket, fogalmunkat az Istenről, ez a vád önként szétfoszlik, mint szappanbuborék; mert mi tisztában vagyunk az Isten eszméjével, mivel a mindenütt jelen lévő Istent szerető atya képében imádjuk akkor, midőn a rationalis felekezetek nincsenek tisztában az Isten eszméjével, mert most atyának, majd birónak tekintik, most jótevőt szeretnének benne látni, majd ismét a világ felett egy abszolút rideg valóságot képzelnek benne; ezek távol állanak azon keresztyén fogalomtól, melynek boldogító voltában hinni nagyon jól esik a kebelnek.

És ezen fogalomra Krisztus profétai vagy tanítói hivatala szerint tanítá meg az emberiséget, őt tehát mint profétát vagy tanítót elfogadni és tisztelni egy percig sem kétkedünk, s tanításaiból még azon szoros értelemben vett profétai kelleket is hozzá merjük tenni, melynél fogva ő mint (a szó eredeti jelentése szerint) látnok és jövendőllő, ezen tanítása következtében meglátta az emberiség boldog jövendőjét, azért mondá: még sok dolgok vannak, melyeket mondanom kell vala, de mostan el nem hordozhatjátok, mikor pedig eljő az igazságnak ama lelke, minden igazságra vezérel titeket. Ebből is látni való, hogy a váltság munkáját ő is folytonosnak és nagy időkre kihatónak hitte, nem pedig azt, hogy a kereszteni halála által bevégezte volna.

De menjünk tovább, s lássuk:

2. Főpapi hivatalát. A Krisztus főpapi hivatala áll a theologusok meghatározása szerint az ő szenvedéséből és halálából, Ján. 1. 29. vből kiindulva. Ime az Istennek ama béránya, ki elveszi a világnak bűneit. Ján. 10. 11. Én vagyok a jó pásztor, a jó pásztor adja az ő életét a juhokért — és úgy értelmezik a főpapi tisztet, hogy a büntetés, melytől megment Jézus az ő szenvedései és halála által, az örök halál, mert az Isten azt a ki bünt nem tud vala, tevő miérettünk bűnné, hogy mi lennénk Isten igazsága ő benne. 2. Kor. 5. 21.

Az universalis gratiát hívőkkel szemben a particularis gratia védői még az Isten titkos indokaiba is békivántak tekinteni a bűn-bocsánatra nézve, mert azt állították némelyek, hogy a Krisztus csak a választottakért halt meg; némelyek pedig, hogy csak a keresztyénség előtti bűnökért tett eleget az ő halálával; s a Krisztus engedelmisségét fel osztották rectivára és passivára. Miért mondanánk véleményyt az emberi ész ezen erőlködéseire, melyek az egyetemes üdvöz még porszemekkel sem járulhatnak?

A mindentudóság isteni tulajdon, s nem a maga részére követelte-e az emberi ész azt, midőn így okoskodott: minthogy Isten van megbántva a bűn által, Istennek kellett lenni az elégtévőnek is, mert pusztá ember az Isten megbántásával szemben, nem tehet eleget? Következőleg a Krisztus Istensége megállapítására ezen okon is elkerülhetetlen szükség volt, és azért nevezték főpappnak, hogy megfelelhessenek a kereszt halálával a régi népek áldozatokról való véleményének, fogalmának. Látni való itt is az ész tulhajtott követelése, a maga részére, midőn egy

okoskodás sorával akarta eldönteni a bűnös emberiség sorát oly dologban mibe csak Isten láthat be, s melyet csak Isten dönthet el.

Messze vinne, ha a Conciliumok határozatát, tudósok véleményeit a Krisztus főpapi tisztére, s ezzel kapcsolatban a váltság munkájára nézve mind elő akarnók számlálni, s véleményyt mondani Anselmus „cur deus homo“? munkájára, a superabundans satisfactio, acceptillatio fogalmára; mind-ezekből is csak a jön ki, hogy a Krisztus valóságos ember, de valóságos Isten is legyen a váltság nagy munkájának végbevitelére, minthogy pusztá ember erre elégtelen. A Krisztus személyére nézve ezen tulhajtott követeléseket leginkább megczáfolja a szentírás, Sid. 2. 17. Annak okáért mindenestől fogva hasonlatosnak kellett lenni az atyafiakhoz, hogy könyörülő lenne és hív főpap az Isten előtt való dolgokban, Sid. 3. 1. Annak okáért atyámfiai szentek, a mennyei hivatalnak részesei, gondoljátok meg a mi vallásunknak apostolát és főpappját a Krisztus Jézust. 9. 11. a következő jók főpappjának nevezetik. Sid. 5. 1. minden főpap az emberek közül választatik. 5. 5. A Krisztus nem tulajdonította magának e tisztességet, hogy főpap lenne. 8. 1. Nekünk oly főpapunk vagyon, ki ama mennyei dicsőséges széknék jobbára ült.

A Krisztus főpapságára nézve nem lehet figyelmen kívül hagyni a „Jézus“ nevet. Ezen nevet némely régi theologusok zsidó szóból származtatják, de én Basiliussal és Cyrillussal tartok, kik ezen görög szóból *ιαουα*, melynek mult idője *ιαουα*, *ιαουα*, vagy jóniai tájszó szerint *ιουα*, huzzák le; e szerint a Jézus név *közönséges értelemben* gyógyítót megtartót jelent, *különös értelemben* testi gyógyítót, vagy testi betegségek orvosát; eképpen tulajdonittatik a Jézusnak a százados szolgája meggyógyítása; monda a százados Jézusnak: Uram! nem vagyok méltó én arra, hogy az én házamba jöjj, hanem csak parancsolj; monda neki Jézus: eredj el és a te hited szerint leszen, és meggyógyula annak szolgája. *Hasonlatossági értelemben* által vitetik a lélekre, jelentvén lelki, erkölcsi betegségek orvosát és már ha e jelentéseket megfontoljuk, az utolsó vagy hasonlatossági értelemben nevezhetjük Jézust gyógyítónak, megtartónak. Ugyanis kigyógyította ő a világot a vallásos ábrándokból, s az Istent mint hű atyát felmutatván, az emberiség közönséges atyafiságát kifejtette — meggyógyolta e világot — s a szeretet sz. igéje által a régi kászt érdekeket átvitte az egyetemesség terére.

Főpapl hivatala profétai tisztével itt találkozási pontot képez, tehát e tekintetben általános értelemben nevezethetik főpappnak, de szoros értelemben főpapsága áll az egyházi tan szerint abban, hogy magát az emberiség bűneieért a kereszten feláldozta. Midőn e tantól különbözik egy kevésbé véleményünk, nem szükség, hogy azt bonczolás alá vegyük, s érdektelen vitát kezdjünk a felett, hogy a Krisztus meghalt az emberekért a bűnöknek bocsánatára; mert véleményünk kifejtésben megoldottnak s elég világosnak hisszük e kérdést — tehát:

Ha azon értelemben vesszük is főpapi hivatalát, hogy

magát a kereszten feláldozta, úgy is valódi főpapunk ő, mert tana által az emberiség boldogságát látta a távol jövőben felvirágozva, s e tan igazságáért az emberiség iránti forró szeretete vitte a kereszt áldozatára, mert még akkor is így imádkozik: atyám bocsásd meg nekik mert nem tudják mit cselekesznek Luk. 23. 31. Az ilyen ima csak egy oly kebelből fakadhat fel, melyben az emberiség iránti önzéstelen szeretet állandó lakozást vett; s csak egy oly ember áldozhatja fel magát, ki érzi ügye igazságát, ki szereti az emberiséget, s ki tudja hogy az ő élete elmúlásával az elvek megmaradnak, s mint az emberiség iránti szeretetének kifolyásai kölcsönösen fognak bizonyosságot tenni érette, bizonyosságot tenni az ő jó céljáról, tiszta szándokáról. Tehát meghalt ő az emberekért, mert azon tan, melynek elterjedésében látta az emberiség boldog jövődjét, halálában lett megpecsételve.

Az ő egész élete és működése azon szent célra törekedett: legyen világosság, s ha e célért elvérzett, jele annak az, hogy a világosság nem kellett sokaknak, s különösen azoknak, kiknek érdekeibe ütközött; nem! mert ő mint főpap az igazságot hirdette, s az áldozatokat hasztalanoknak nyilvánítá az Isten kiengesztelésére, kinyitá a nép szemét s magmutatta azt, hogy az Isten imádására nem ábrándos babonaság s véres áldozatok igényeltetnek, hanem lélek- és szivtisztaság, s mindezek által arra törekedett, hogy embert, egész embert teremtsen. A hálványozásnak egy neme az is, midőn a régi világ a hősöket félistenekké emelte fel. Jézus lehozta ezt is a mennyből, s az embert egész emberré tette, s ha ezután a Canonisatio dogmája létre jött is, s az egész, vagy valódi embereket emberiségökből kivetkeztetve a régi világ példája szerént félistenek rangjára emelte, nem a Jézus tudományát okozhatjuk érette, hanem csak emberi, még pedig félszeg emberi institutiót láthatunk meg benne.

(Vége következik.)

Az 1875. évi XXXII.-ik törvényczikk 29-ik §. 3-ik pontjáról.

J e d d, 1877. dec. hó.

Századok hosszú sora járt le addig, míg e törvény létre jött.

Ki és mi volt a magyar állam néptanítója ennek keletkezése előtt? Egy terhes igát húzó napszámos, kinek munkája nem méltányoltatott, alamizsnaként díjaztatott, érdeme be nem ismerttetett, egy nyomor és szegényfolt a társadalom képén. Ez volt a kép árnya; hála Istennek, hogy valahára fényoldala is föltűnt!

És csudálatos, ezt a jövőben áldást árasztani hivatott munkát is, Isten — ki a roszból is jót tud és szokott kihozni — egy nagy catastropha által hozatta létre: Königrátnak szüleménye.

Mikor 1866-ban július 3-án a porosz hadsereg tönkverte győzhetlennek híresztelt hadseregünket, egész Európa elismerte, hangoztatta, hogy az iskola-tanítók vertek meg

meg minket. És ez nagyon természetes is. Mert miután korunkban a nyers erő helyett az ész, a tudomány dönti el a csatátérekben is a diadalt vagy vereséget: természetes, hogy kellően iskolázott katonával biztosítva van a legtöbb esetben a diadal. És ilyen volt az 1866-ik évi hadjárat porosz katonája. Ennyiben nyertek akkor döntő diadalt a porosz iskola-tanítók.

E nagyszerű eredményt látva esett gondolkozóba a magyar országgyűlés is, kezdett figyelni az addig lenézett, megvetett, semminek hitt osztályra, a néptanítókra, kik mint a harmat zajtalanul, de még is folyvást áldást árasztottak a társadalomra, s habár annak égető napsugarai — kivánál mai, szükségletei — folytonosa emésztették is, mégis teljesítették hivatásuk kötetelmeit, tőlük telhetőleg. Mint csaknem egész árváknak, szinte egészen magokra hagyatva, kellett életszükségleteiket beszerezni, és még köteleességeiket is, mint tanítóknak, véghez vinni.

Ideje volt az árnyak fényt adni! Ideje volt a néptanítók sorsát és állapotát, és különösen családjuk jövőjét némileg biztosítani. És ezt akarja tenni az 1875-ik évi XXXII-ik törvényczikk.

Igaz, hogy ez a törvényczikk is nagy részben úgy segít, mint az Isten, ki megkivánja a segélyezendőtől is, hogy segítsen magán, ha azt akarja, hogy ő is segítsen rajta. Szem előtt tartja ama régi törvényt, „qui succedit in bonis, in oneribus etiam succedere debet.“

De, valamint az ember, úgy egyetlen műve sem tökéletes, és így e törvényczikk is — mint emberi mű — hiányos; bizonyítja az, hogy több tanító testület is folyamodott egyenesen az országgyűléshez, az idézett törvényczikk 33-ik és 41-ik §§-ai megváltoztatása végett.

Van abban több javításra is szükség, de mindezek elősorolása czikkünk keretén kívül esik. Egyedül azon pontról szólunk, melyet czimiratunkban jeleztünk.

A hivatott pontban ez áll „mindenki, ki nyilvános óvodai vagy népoktatási tanintézetet közvetlenül, (habár államsegéllyel is) tart fenn, legyen az akár polgári, akár egyházi község, akár társulat, akár más testület vagy egyén, az általa fenntartott intézetben alkalmazott mindegyik, úgy segéd-, mint ideiglenes vagy rendes tanítóért külön 12 frtot fizet még akkor is, ha az állomás esetleg nincs betöltve.“ Mellőzve egyebeket, az „egyházközségek legnagyobb részére nézve“ czélom felmutatni a megszabott fizetésnek nemcsak aránytalan, de terhes, sőt a legtöbb egyházközségnél lehetetlen voltát, igazságtalanságát.

Aránytalan a megszabott fizetés, mert az egyházközségek vagyoni állása sem egyforma. Lám az állam polgára az államnak vagyoni, vagy egyéb kereseti állapota szerint adózik. Terhes, mert a legtöbb egyházközség, ha ezt fizetni kell huzamosan, minden vagyonát fölemészti, mintán az a legtöbbnél oly csekély, hogy eddigi többnemű egyházi, építkezési és különféle adóit is, a legnagyobb erőfeszítés daczára is alig képes fizetni. Igazságsalan, mert — különösen protestansoknál — nem az egyházközség, mint erkölcsi személy,

de az egyházközség tagjai fizetik sajátjukból a tanítót, igen természetesen, az ők gyermekeik taníttatására.

Osztó igazság tehát, hogy a kik használják a tanítót — a szülők gyermekeik végett vagy az állam, illetőleg annak polgárai — hordozzák azok a nyugdíj terheit, mint a polgári hivatalnokéért.

Mikor az egyházközségekre rótták e terhet, e fizetési egyforma mennyiséget, meglehet, hogy egy esztergomi, vagy debreczeni egyházközség lebegett szemek előtt és azt hitték, hogy a többi is mind ilyen; de fájdalom a valóság ellenkezőt bizonyít. Hiszen már is hangzik mindenfelé a panasz, hogy az egyházközségek — úgy a kicsiny, mint a nagy, úgy a vagyontalan, mint a csekély vagyonu, mint a gazdag, egyforma mennyiséget fizessen, és mégis ennek daczára a tanítók nem egyforma nyugdíjban és segélyben részesüljenek.

Azért az egyházközségek felügyelő és igazgató testületei — erdélyi ref. egyházkerületünkben a mlgs. áll. igazgató-tanács — lennének, állásukból kifolyó kötelemük szerint, hivatva arra, hogy ez a törvényezik módosíttassék úgy, a mint azt a méltányosság, igazság és a dolog természete követeli. Felvilágosítással tudnak szolgálni egyházmegyénk esperesei, kik nem tudják mit tegyenek az e tárgyban panaszló szegény egyházközségekkel.

A baj nagy, a segély sürgős: videant consules ne quid respublica detrimenti capiat. Azt hiszem mások többet és jobbat is tudnak mondani e tárgyra nézve.

A milyen aránytalan az egyházközségeknek e terhe, épp oly aránytalan a tanítók, illetőleg azok családja javadalmaztatása. Mert a tanítók fizetése vétetett kulcsul. Pedig a munka lehetett volna az igazságos kulcs. Például van egy gazdag egyház-községben 80 tanköteles, ezeknek van 2 tanítója, külön-külön 400 frt fizetéssel; van egy közepes vagyonu egyház-községben is 80 tanköteles, van egy tanítója 250 frt fizetéssel; van egy szegény egyház-község, van 80 tanköteles egy tanítóval, 100 frt fizetéssel: mindenkinek annyi a biztosított javadalmazása is, mennyi a fizetése, pedig a munka egyforma, sőt terheesebb épen annak, kinek kevesebb fizetése és javadalmazása van.

Hol van itt az igazság?

Szöllösi István,
ref. pap.

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvár, decz. 16.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter, elnök. Dr. Kolozsvári S. Szász Béla, ig. tanácsosok; Szabó Á. számvevő, Bodor Antal, titkár, Balogh György ügyvéd, mint tanácskozo tag.

Az elnökileg időközben ellátott ügyek bejelentetvén, tudomásul vétettek.

Özv. Kölonthe Józsefné és Bedő József peteki lelkész között az özvegy-árvai kegyén kiszolgáltatandó járulékaik iránt nézet-eltérés forogván fenn, az esperesi kiegyenlítő végzés ellen a jelenlegi papnak kifogása van, melyet ide meg is fellebbez. A vitás ügy, a törvény értelmében, úgy intéztetik

el, hogy 1776 Szt. Mihály napjától 1877. Szt.-György napjáig az egyház tartozik az özvegynek az 1876 évi kepe arányában a fele fizetést kiszolgáltatni, miután az ez évben kiszolgáltatni kellett fele részt az egyház használta el; az 1877 évi Szt.-György naptól u. a. év Szt.-Mihályáig az özvegyet illető fele fizetés pedig az 1877 évi kepe arányában fizetendő ki özv. Kölonthe Józsefnének, — míg a jelenlegi pap szolgálatba léptétől: 1877 februárjától 1878 februárjáig kapja az egész papi fizetés fele részét.

Az első magyar általános biztosító-társasággal kötendő szerződvény 4. pontjára a társulatnak némi megjegyzései lévén; a titkár útasíttatik e pontokra nézve, teendő újabb értekezések megindítása iránt.

A nagy-enyedi főtanoda fekvőinek haszonbérbe adása iránt két ajánlat egyenesen ide érkezvén be, az ajánlatok leküldetnek a gondnokságnak gyors véleményezés végett, az egész haszonbéri ügy tárgyalása e nyilatkozat megérkezéte halasztatván.

A szilágyfő-kereszturi templom halaszthatatlan kiigazítására 107 frt munkadíj a rendelkezésre álló kamatokból kiutaltatik.

A nagy-enyedi egyházmegye választási ügyei elintézése a következő nagy gyűlésre halasztatik, az egyházmegye kértére azonban addig is megküldetik az egyházmegyének a báró Kemény István főgondnok panaszos fölterjesztése, másoltban.

A V. Fülep-alapítvány kezelő bizottságának elnökövé Szentiványi Kálmán maros-vásárhelyi főtanodai algondnok nevezetetik ki; a bizottság útasíttatik az alapítványi számadások felküldésére, miről az alapító is értesítettik.

A nagy-enyedi főtanodai gazdagondnok cautiója ügyében fölrendeltetik a hiteles telekkönyvi kivonat.

A nagy-enyedi főtanoda adó-végrehajtással levén fenyegetve s a januári augária kifizetésére sem rendelkezvén elég pénzzel, kéri, hogy a haszonbérbe adandó jószágokon felszabadulandó felszereléseket eladhassa e költségei fedezésére. A kérvény áttétetik a pénztárnokhoz és számvevőhöz az iránti jelentés tételre, ha nem lehetne-e az ig. tanács kezelése alatt álló pénzekből a tanodának előleget utalványozni ki addig, míg a hónapok óta kicserelés végett fölküldött A. betűs urb. papirok helyett a 19,420 frtnyi B. betűs papirok leérkeznének?

A nagy-enyedi főtanoda idei színbor terméséből a tanárok bor-illetménye kiadható nem lévén: a gondnokság kéri azon határozatának helybenhagyását, hogy az illetmények fajorból adassanak ki. A határozat helyben hagyatik.

Az egerbegyi papilak terve és költségvetése, az egyházmegyei módosításokkal, helyben hagyatik.

A kékesi egyház papi állomásának adósságai törlesztése kedvéért, két évre betöltetlen hagyását kéri. Az érdemleges határozat hozatal előtt felrendeltetik a kimutatás arról, hogy mire fordított a papi jövedelem a vacantia megnyilta óta?

Gyárfás Albert, bukaresti lelkész, jelentést tesz a ploesti zavarok elintézése végett nyert kiküldetésinek eredmé-

nyéről. Úti költségei 30 frtban utalványoztatnak, tett intézkedései helyben hagyatnak; az egyház-tagok kötelező nyilatkozatai, a leendő papnak fizetendő díjakra nézve, berendeltetnek s a pénztárnok jelentés-tételre útasittatik a missiói alap állása felől, hogy határozni lehessen az iránt, ha rendszeresíthető-e a határszéli fekvésénél fogva fontos papi állomás számára évi 250 frtnyi segély?

Tomka Károlypitesti, lelkész ez egyházból eltávozandó levén, az egyház ellen hátralék díjai iránt követeléseket támaszt. Gyárfás Albert kiküldetik az ügy lehető békés lebonyolítására, a kiküldöttnek kellő útasítások adatván.

Kelemen Ferencz galaczi levitanak a missió alpból 50 frt segély utalványoztatik.

A miklósfalvi leányegyház utasittatik, hogy a szentlászlói anya-egyház templom-kerítése reá eső részének kijavítását, régi szokáson alapuló kötelezettségéhez képest, végezze el.

A kusalyi iskolaház kiépítésére 478 frtnyi összeg hiányzik; ennek részben való fedezésére a pénztárnoki jelentés szerint rendelkezésre áll 285 frt 78 krnyi kamat; ez összeg az építés megkezdésekor kiutalványoztatik, útasittatván az egyház a hiányzó 192 frt saját erejéből való fedezésére.

A bukovinai andrásfalvi egyház segélyért folyamodván a vallásügyi miniszterhez, ez véleményt kér, ha nem tartozik-e e bukovinai egyház a moldva-oláhországi missio köréhez, s az iránt, hogy miből lenne a folyamodó segélyezendő. A miniszter értesítettik az andrásfalvi egyház főnökségéről s arról, hogy egyházkerületünk a maga szűkölködő egyházait sem bírja segélyezni.

A Medgyes városi communitás az ottani ref. levitan. portióját, bár a tagosítás rég lefolyt, mind ez ideig sem szakítván ki: Kis-Küküllőmegye alispánja fölkéretik e törvényszerű illeték kiadásának elrendelésére.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A szilágyszolnoki egyházmegyéből.

Peér, 1877. decz, 4.

Iskola fölszentelés.

Ref. egyházunk e f. hó 2-án örvendetes ünnepélyt tartott; újonnan épült fiiskolájának megnyitási ünnepélyét, mely alkalommal a tágas tanterem zsufolásig megtelt falai között a helyi egyházi és világi előljáróság s a mindkét nemű tanuló növendékek előtt, alólírott tartott megnyitó beszédet, vázolván az iskolaépítés előkészítő körülményeit, kiemelvén annak buzgó eszközlőit, végül alkalmi imával Isten segédelmét esdvén a gyülekezetre, s így berekesztvén az ünnepélyességet.

Az új iskola-épület, mely most büszkesége egyházunknak, csak több évi előkészület után létesülhetett, bár a régi romladozó helyiség egy évtizeddel ezelőtt kívánkozott már nyugalomba. Az építésre az alap már 1864. évben t. Sza-

bó Pál, most diósadi pap és esperes, peéri papságában megkészítettett, a midőn egyházi magtár alapítottott, azon célból, hogy az megnövekedvén, abból építtessék új tanoda-épület. Azonban a soknemű gátló körülmények miatt az építés csak ez évben valósulhatott; midőn részint a magtár-készlet értékesítése, részint egyes jótévkök támogatása folytán, egyházunk fedezve láthatta az építkezéssel járó tetemes költségeket.

Most a midőn már az építés befejeztetett, hálás elismerésünket lehetetlen ki nem fejeznünk azok iránt elsőben is, kik évekkel ezelőtt megalapíták az építés alapjául szolgáló magtárt, s ebből mindjárt kezdetben megvásárolták azon telket, melyre a tanoda emeltetett; azon egyházi előljáróság iránt, mely akkor az ügyek élén állott, u. m. Szabó Pál, az akkori lelkész, s néhai b. e. Tarozali Károly és Kaszó J. főgondnokok iránt, kik minden jónak előmozdító voltak egyházunkban. A már megkezdett építkezés folyama alatt éreztették jóságukat, tekintetes Keresztes Gyula ur és neje Toka Laura urnő, helybeli birtokosok, kik részint faanyag, részint pénzbeli segéllyel gyámolták az egyház pénztárát. Ugyancsak nevezettek buzgó fáradozásának köszönhető sok részben, hogy az egyházi előljáróság által iskolai czélokra rendezett tánczvigalmak 132 frttal gyarapíták építési pénztárunkat. Részint e bálók folyama alatt, részint más időben ajándékoztak a már fent jelzett czélra: tek. Szongot Jakab országgyűlési képviselő ur 15 frtot, n. br. Luzsenszki L. ur 5 frtot, t. Kandel Ferencz úr 10 frtot, t. Sántha Dezső úr 3 frtot, t. Zsigó S. urnő 4 frtot, t. Balogh Károly ur 2 frtot, t. Bánya Sándor úr 4 frtot, t. Teromi József úr 5 frtot, t. Sáska József ur 5 frtot, t. Füleyp István ur 6 frtot, s mások kisebb összegeket, kik iránt egyházom nevében őszinte és hálás köszönetemet ezennel is kinyilvánítom.

Az egyháztagnak az építés folyamában megkívántató szekeres és gyalog napszámok leszolgálásában a legjobb igyekezetet fejtettek ki, s így őket, de sok tekintetben az egyház fáradszatlan buzgósággal működő gondnokát, Récesei Zsigmond urat is illeti az elismerés, hogy a munka soha fenn nem akadt s a kellő időre bevégeztetett. Az ő, már 7 év óta folytatott gondnoksága, minden tekintetben áldásos hatású volt az egyházi ügyek előmenetelét illetőleg, s remélni engedni eddigi működése, hogy a még hátralévő kisebb-szerű építkezések rövid idő alatt befejeztetnek.

Az új iskola-épület készen áll, áradjon abból világosság és vallásosság szelleme az egyháznak tagjaira.

Surányi Gyula,
ref. pap.

LAPSZEMLE.

A Gyulafehérvárt megjelenő „Erdélyi egyházmegyei értesítő“ legújabb száma közli a belügyminiszteri leiratot a rom. kath. statusnak a gyulafehérvári és k.-monostoir levéltárakra vonatkozó felterjesztésére A rom. kath. sta-

tus ugyanis remonstratiót nyújtott be e két levéltárnak az orsz. központi levéltárhoz való csatoltatása ellen; a többek közt fölhozván azt is, hogy ily nemű intézkedések joggal csak a törvényhozó hatalmat illethetik. Erre nézve igen helyesen jegyzi meg a leirat, hogy a levéltárakat illető legrégibb intézkedéseink már a végrehajtó hatalom direct befolyását tüntetik elő úgy a szervezés, mint a kezelő hivatalnokok kineveztetése s más ilyen a levéltárak ügyét közvetlenül érintő tények körül. A kath. státus fölterjesztése oly forma meggyőződést árul el, mintha az említett levéltárak a káptalannak alárendelt catholicus tulajdonok volnának. Téves e nézet, mert hiszen e két levéltár a nemzeti fejlődelmek alatt már mint Erdélyország levéltára ismertotett, s oda is tétettek le az eredeti törvényczikkek. De sajnos és közmívelődési érdekeinkkel merőben ellenkező bornirtságra is mutat egyszersmind ez egyoldalú felfogás. E levéltárak világi volta történelmileg van igazolva, de ha az esetleg ellenkező volna is, e centralisatiót bizonyára tudományos és társadalmi szempontok követelnék, s így a kath. státus jobban tesz vala ha kivetkőzik önző elfogultságából, s a kérdést mint közügyet tekintí, melynél visszavonásnak felekezetieskedésnek helye nincs. A mi specialis erdélyi érdekeinket érinti, a mikre a felterjesztés szintén alludál, azokról ez alkalommal ne sajnáljunk lemondani, midőn azt magasabb rendű czélzatok kívánják. Egyébiránt, mint a leirat világosan kifejezi, lesz gond arra is, hogy lehetőleg közmegnyugvásra oldassék meg a kérdés, a nélkülözhető transumptumok átengedése által az ord. muzeum részére.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(Figyelemreméltó vállalat.)

Dr. Davidson és dr. Willis kiadni szándékozzák Ser-vetus Mihálynak „Christianismi Restitutioját.” Egy példány ára nem haladja túl az egy guineát. Az aláírni szándékozők a társkiadók egyikéhez forduljanak. Mihelyt 250 aláíró fog együtt lenni, a kötet sajtó alá adatik. E híres műnek utolsó kiadása a dr. Murr-é 1790-ből.

(Meeting a Carpenter-émlék ügyében.)

A már előre jelzett meeting, mely egy Carpenter Marnak szánt emlék felett volt döntendő, csakugyan összejött a Bristol tanácsteremben. Emlékdíj, elhatároztatott, egy menhely fog alapíttatni árva fiuk számára, aláírás útján. A helyszínén rögtön 400 font iratott alá.

Amerika.

(Moody és a hirlapirodalom.)

Hogy minő kellemtelenségekkel jár néha a térítés megszokott feladata, arról legfényesebben tanuskodik a következő eset, mely valóban megtörtént Némely, az ügyvel ellenséges lábon álló lap. nem türethetvén szó nélkül azon sikereket, melye-

ket Moody és társa Sankoy az egyesült államokban keresztyéni vállalatuk által aratnak; gyanuba fogta a két evangelistát, hogy a bostoni összejövetelek költségeinek fedezésére adakozás útján begyűlt összeg egy részét saját hasznukra fordítják. Érdemesnek tartjuk e vádra Moody feleletét közölni, melyet a következő levélben tesz:

Gondoljátok-e barátaim, hogy merészelnék titeket bőséges adakozásra fölhevíteni, ha szándékom volna annak egy részét zsebre tenni? Pedig a kósza hír csakugyan azt mondja, hogy mi 10, 20, sőt mások szerint 30,000 dollárt tettünk félre magunknak. Szükség-e csakugyan igazolni magam előttetek, ki már 16 év óta elhagyván virágzó üzletemet, föltettem magamban, hogy ezentúl a lelkeknek és nem a dollároknak élek? Utóbbi időben néhány barátom komoly szemrehányására, hogy mért nem teszek semmit félre családom jövőjének biztosításául, egy kis falusi házat vettem. Rögtön hire ment, hogy Moody 30,000 dollárt költött egy nyári lakra és 30,000 dollárt a butorokra. Vegyetek ki a 60,000 dollárból 46,000 dollárt s megkaptjátok a valódi összeget, s így ha Isten korán kiszólít a világból, mint atyámat, 41 éves korában, nőmnek és gyermekemnek legalkább egy födelők lesz, mely alá meghuzzák magukat.

Ha pénzt akarnék szerezni, ez nekem könnyű volna, mert 500 dollárt is ajánlottak fel egy estvére, hogy conferentiákat tartsak: azaz hogy egy óráig beszéljek, s azután kényelmesen visszavonulhassak. Ellenben mindenitek tudja, hogy a nap nagy részét a piacon, estéimet pedig az „Inquiry-room”-ban töltöm, hol kimerültségem daczára is, sokszor igen későig maradok.

Nem, nem, én tiszta vagyok e vádaktól, mert inkább élnek kenyeren és vizen, semhogy helyet adjunk én és Sankoy azon gyanunak, hogy érdekből dolgozunk. Nem tanácsom, hogy valaki azon hiedelemmel lépjen az Úr szolgálataiba, hogy ott szerencsésjét megalapítja, mert nagyon csalódnék számításában. Mindazonáltal én elmondhatom, hogy azon tizenhat év alatt, mióta az evangeliumot hirdetem, az Úr oly jó gondot viselt rám, hogy sohasem tudtam mit tesz az — nélkülözni.

Moodyról hirlik különben, hogy rosztul van. Betegsége túlfeszített munkásságából ered, melynek következtében idegze- te meggyengült. Tavasztól, a *tabernacle meetingek* bezárásától fogva szenved, s állapota azóta sem javult.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, decz. 13.

— A közelgő nagy ünnepek alkalmából jól esik kifejeznünk szívünknek azon őszinte, buzgó óhaját; adjon isten olvasóinknak, anyaszentegyházunknak, hazánkunknak, sok, sok boldog karácsony ünnepét!

— A helybeli m. k. tudományegyetem az 187°/7-diki tanévre kitűzött pálya díjakat a nyerteseknek ma osz-

totta ki, a város ház nagy termében, diszes hallgatóság jelenlétében, főlemelő ünnepélyességgel. Az ünnepély folyamából örömmel regisztráljuk azon tényt, hogy a tizenegy nyertes pályázó közül *nyolcz*, a mi ref. felekezeti főtanodánk volt növendéce. Névszerint: a bölcselmi fakultásból: *Ferenczi Zoltán, Boros Gábor, Nemes Elek*; az orvosiból: *Pataki Jenő, Löte József, Deménszky Jagello*; a természettudományiból: *Szatmári Ákos és Maksai Zsigmond*.

— *Löte Lajos* ur, a nagyenyedi gondnoksági ülés jegyzője, a következő sorok közlésére kért föl: „Az „Erd. prot. Közlöny.“ f. évi 47-ik számában a „Négy évi gazdálkodás“ stb. című cikkben (484. l.) a következő állítás fordul elő: „A kölcsönvételek némely részéről, miként ma-
 sam is meggyőződtem, nincs a jegyzőkönyvben említés. De ez is nem a gazdagondnok úr, hanem a jegyzőkönyvek hibája. Mert gondnoksági megbeszélés, vagy határozat nélkül, a gondnokok háta megett, egy kölcsön sem lett felvéve. Először azonban, hogy hiba a jegyzőkönyvnek e részbeni hiányossága.“ Minthogy a jegyzőkönyv maga (a papír meg a tinta) hibáztatás alá nem eshetik, hanem csak az a ki megírta, és azok a kik elfogadták és hitelesítették: az idézetben kifejtett vád első sorban a jegyzőt illeti, mint a ki szándékosan, vagy feledékenységéből, vagy hanyagságból, vagy bármi más okból, valamely kölcsön fölvetelére vonatkozó határozatot nem vett volna fel a jegyzőkönyvbe, s így a kölcsön fölvevőjét súlyos megrovásnak tette ki, holott ez voltaképp ártatlan. Azt hiszem, hogy az idézett nyilatkozatot mindenki így fogja értelmezni. Részemről nem tartom előnyösnek a directorium és a gondnokság reputációjára nézve, hogy azon testületek hitelesített jegyzőkönyveinek hitelét épen ezen testületek egyik érdemes tagja vonja kétségbe, bármi okból történjék is ez: de legkevésbé akkor, midőn azért történik, hogy ezáltal egy nyilvánosan bevalótt törvénytelen eljárás védelmet nyerjen. Mihelyt az idézett passusban foglalt elvet alkalmazzuk, azonnal azt hiszem, hogy bővebb megfontolás után maga a cikk írója is át fogja látni amaz elv képtelenségét. A mennyiben pedig ama vád reám, mint 1876. aug. havától fogva gondnoksági jegyzőre vonatkozik: kénytelen vagyok határozottan kijelenteni, hogy az ezen idő óta gondnoksági gyűléseken hozott minden határozat föl van véve a jegyzőkönyvbe, melyek felolvasás után, elnök és jegyző aláírásával, a gyűlés színe előtt a 9 gondnok jelenlétében, azonnal hitelesítetnek; egyetlen határozat sem maradt ki azokból s ha vétetett fel oly kölcsön, melyre nézve a jegyzőkönyvben határozat nem található: az a gondnokság hite és beleegyezése nélkül vétetett föl, s így a fölvevőt, vagy fölvevőket megillető hibáztatást sem a jegyzőre, sem a gondnokságra átszármatatni nem lehet. Mivel a nyulat bokrostól együtt lövik, részemről semmi hajlamot nem érzek magamban a bokor szerepére vállalkozni.“ — Közre adjuk e nyilatkozatot, bár az enyedi „Szemle“ vezérfőfiaiának velünk szembe tanusított magatartása miatt a lojalitás követelményei alól föloldozottnak érezzük magunkat. Csupán annyit jegyzünk meg, hogy tudomásunk szerint, az incriminált passus az 1876. aug.

havát megelőző időkre, s így nem felszólaló urra vonatkozó. *M. Zeyk József*, t. munkatársunk részére különben fenntartjuk az illetékes nyilatkozattétel jogát.

— *Balog Ferencz* ur, az „Evangéliumi prot. Lap“ szerkesztője előfizetési felhívást bocsátott ki azon emlékbeszéd magyar fordítására, melyet a nagy nevű *Merle D' Aubigné* 1867. sept. 26-án a „Reformatio Csarnoka“ megnyitása alkalmával Genfben tartott. Az előfizetési felhívásban a többek közt így ír: „Nincs nemzet a kontinensen, mely többet köszönhetne a genfi nagy reformator szolgálatának, mint ez tett a vallás és szabadság ügyének, mint a magyar. A mohácsi vész utáni szétszakadás siralmas korában, a halál révein a reformáció által lehelt új szellemű tartotta fenn népünket attól, hogy szolgává ne törpüljön, vagy kétségbe ne essék. A protestantismus volt egyik hatályos tényező a magyar nemzeti fejedelemség alapításában s a nemzeti nyelv, irodalom, tudomány és szellem élénkítése és fokozásában. A kényuralmi sötét visszahatások fojtogató korában pedig, mikor a közszabadság közellensége az elvtartó egyének megsemmisítésére nyújtá ki vaskarját: a reformáció által emelt evangéliumi hit ruházta fel az egyéneket szikla lélekkel, melyen megtörttek az ádáz hullámok, s a nápolyi gálya hitvallói felmutatták a világnak, hogy a keresztény ember fentartja szabadságát fenyegetések, kizárások, vérpadok, fejedelmek s királyok ellenében, s egyedül csak Istennek enged, a kié ő maga.“ A hála indokolt tehát. A hála egy parányát óhajtanám én is e'helyezni a pártolók nagybecsű közbelárultával, mikor magyar nyelven kibocsátni törekszem azon magasztos emlékbeszédet, melyet a XIX. századbeli nagy puritán történész tartott a csarnok megnyitásakor, melyet épen Kálvin háromszázados emlékezetére emeltek, a világ különböző országaiban hűn érző református egyházak önkényes adakozásaikból (került 327,418 frankba), s mely csarnokban (Kalvinum) azóta hangzik az evangéliumi eszmék fejtegetése, védelése és terjesztése végett felemelt szózatok zengő sorozata, folytatandó szellemileg azt, mit Kálvinnak is legédesebb kötelem s élv volt tenni — Isten dicsőségének hirdetését.“ A mű színes borítékba fűzve 1878 ápril hóban jelenik meg s küldetik szét az előfizető pártolóknak. Előfizetési díj 40 kr; béküldési *véghatárnap* 1878 év márczius 1. — Az előfizetések küldendők *Debreczenbe* az „Evangéliumi Prot. Lap“ alólírott szerkesztőjéhez. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A szerkesztő postája.

Timár Lajos úrnak, *Méra*. A felszólítás az expedició tévedése volt. A dolog rendben van.

Dr. Bartók György, szerkesztő úrnak, *Nyenyed*. Szíveskedjék intézkedni, hogy a cserepéldányt pontosan kapjam. Vagy tán a csereviszony megszüntetése céloztatik?

Éppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Lukács Ödön

Egyházi Beszédei. 35 beszéd templomi és temetési használatra. Egy testes kötet. Nagy 8-rét 280 l.

Ára 1 frt 80 kr.

Közönséges Egyházi Beszédei. Nagy 8-rét 150 lap.

Ára 1 frt.

Fejes István

Temetési beszédei 130 lap.

Ára 1 frt.

Egyházi Beszédei. Két testes kötet.

Ára 4 frt.

Egy szép asszony. A Kisfaludi társaság által 50 arannyal jutalmazott költői elbeszélés.

Ára 60 kr.

Dr. Kerényi Ede, felgymn-tanár

A világtörténet időrendi átnézete. Különös tekintettel Magyarországra a legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 1 frt.

Magyarország történetének időrendi átnézete. A legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 36 kr.

(A legilletékesebb hazai lapok igen elismerőleg említik Dr. Kerényi tankönyveit és oda nyilatkoznak, hogy ezen történelmi kézikönyvek, iskolai irodalmunkban, hiányt pótolni vannak hivatva — ajánljuk tehát azokat a nagy közönség jóindulatu figyelmébe.)

Megrendeléseket elfogad és pontosan eszközöl. STEIN JÁNOS.

(10—*)

Reformatus egyházirodalmi ujdonság!

Éppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

NÉPSZERŰ HALOTTI BESZÉDEK,

Irta: **FÁBIÁN DÁNIEL**, szilágy-csohi ev. ref. pap.

I-ső kötet ára 1 frt 40 kr.

A második kötet még ez év folytán hagyja el a sajtót.

Az első kötet tartalma: I—X. Közönséges halotti beszédek XI—XVI. Halotti beszédek gyermek felett XVII—XXIII. Halotti beszédek ifjak felett

Ugyanott kaphatók:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János
1 frt 40 kr.

Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatául készitette Bozsodi József. Második kiadás. Ddiszkötésben
2 frt.

Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohász-szal. Irta Tompa Mihály.
1 frt. 60 kr.

Egyház szertartási beszék. Készitette Révész Bálint, kötve
2 frt 40 kr.

Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán.
1 frt 40 kr.

Kálvin élete és a kalvinizmus. Emlékkül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulataára írta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arczképpel.
2 frt.

Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve
2 frt.

Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet
3 frt.

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tantalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évfolyadra 1 frt. 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Előfizetési felhívás. — Az év alkonyán. Hegedüs István. — Krisztus profétái, főpapi és királyi tisztelt (Végső) Kisan-
tal Sámuel. — Az áll. igazgató tanács r. gyűléséből. r. t. — Vidéki élet: Válasz a szászvárosi ref. egyház ostromára. Dósa Dénes.
— Külföld. — Tárcza: A könyvek. B. S. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetései.

Előfizetési felhívás

az „ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“ VIII-ik évfolyamára.

Eleget tettünk-e azon feladatunknak, melyet e lap szerkesztése átvételekor körvonalozott prog-
rammunkban magunk elé tűztünk? e kérdésre válaszolni t. olvasó közönségünk tiszte. Annyit azonban ál-
litni merünk, hogy ha erőnk a feladat nagyságával nem is állott arányban, teljes jóakarattal igyekeztünk
épen nem könnyű, mert súlyos felelősséggel és sok kellemetlenséggel járó, szerkesztői tisztünket telje-
síteni, s oly lapot adni olvasóink kezébe, mely a méltányos igényeknek, minden irányban, megfeleljen. Ki-
váló gondot fordítottunk arra, hogy lapunk rendes rovataiban mindazon kérdések felől, melyek egyházke-
rületünkben, a központban szintugy mint a vidéken, valamint a testvér egyházkerületekben, sőt a kül-
földön is fölmerültek, kellő tájékoztatást nyújtsunk, az egyházirodalmi mozgalmakat folyton figyelemmel ki-
sérjük s tárczánk kellemes és tanulságos olvasmányokkal szolgáljon. Semmiféle személyes tekintetek s
kicsinyes érdekek nem vezetvén tollunkat, a meddő polemiákat a lehetőségig kerülni igyekeztük, s e te-
kintetben, a fölmerült támadásokkal szemben, csak védekezésre szorítkoztunk, nem tévesztve szemünk elől,
hogy oly vállalat élén állunk, mely nemes és magosrendű czélok szolgálatára van hivatva. Jelszavunk ez
lesz a jövőben is.

Az eddig elért eredmény érdeme, nagy részben, t. munkatársainké, kiknek közreműködése őszinte
hálára kötelez s biztosítékot nyújt a jövőre is.

Közreműködésükkel megtisztelték ez évben: gr. Bánffy Béla, id. gr. Bethlen János, Bünt
Sándor (belmunkatárs), Csulak Zsigmond, Deák Gerő, Demeter Sámuel, dr. Dezső Béla, Dézsi Gyula,
Elekes Kálmán, ifj. Elekes Károly, Fábrián Dániel, Filó Lajos, Felméri Lajos, Fodor Dániel, Gál
Sámuel, Garda József, Gönczi János, Horváth István, Horváth Sándor, Imre Sándor, Jakab Mózsá,
dr. Jenei Victor, dr. Kolozsvári Sándor, Kónya László, Koos Ferencz, Lénárt József, Málík József,
Mátyás Zsigmond, Menyhárd András, Nagy László, Nagy Sándor, Paal Ferencz, Péter Albert, Péter
Antal, Puskás Lajos, Réthy Lajos, Révay Pál, Simó Péter, Szabó Károly, Szász Béla (belmunkatárs),
Szász Károly, Szilágyi Sándor, dr. Török István, Turcsányi Gyula, Zeyk József, Valler József, Vas
Tamás urak, s ezeken kívül még névtelen vidéki levelezőink egész hosszú sora. Sőt szerencsések valánk a
királyhágón tulról is, oly kiváló egyéneket nyerni meg munkatársakul, mint dr. Ballagi Aladár, Fejes
István és Mitrovics Gyula urak, s így nyugodtan tekintünk előre, mert föl se akarjuk tenni, hogy t. elő-

fizetőink jóakaratu törekvéseinktől az anyagi támogatást megvonják, sőt bizalommal fölkerjük őket arra, hogy igyekezzenek, a közös cél érdekében, új előfizetőket is szerezni, mert *fokozottabb támogatás esetében a lap fél éves mellékletét, a minőt ez évben is oly gyakran adtunk, a jövőre állandósíthatjuk s a hazai sajtó által egyhangu elismeréssel fogadott egyházkerületi térképünkhez hasonló értékű rendkívüli melléklettel is szolgálhatunk.*

Jövő évi tárczarovatunkat, t. munkatársunk, Szabó Károly, egyetemi tanár úr szivességéből kiválóan érdekes közleménnyel nyitjuk meg e czímmel: „**Husztí András elítéltetése a reform. főconsistorium által 1742-ben.**“ Az eredeti okmányok kíséretében, melyek most először látnak napvilágot.

A z előfizetési ár, mint eddig:

Egész évre 6 frt. — Félévre 3 frt. — Negyed évre 1 frt 50 kr.

Szegényebb egyházközségeknek s azok lelkészeinek az előfizetési árra nézve kedvezményt nyújtunk. Uj előfizetőinknek 50 krért szolgálunk az egyházkerület könyomatu szines térképével.

Az előfizetési összegek, posta utalvánnyal, **Stein János** kiadó urhoz küldendők s gyors intézkedést kérünk, mert felesleges példányokat a kiadó nem nyomat.

Kolozsvártt. 1877. deczember 18.

Szász Domokos,

laptulajdonos s fel. szerkesztő.

Az év alkonyán.

Kolozsvártt, 1877. decz. 27.

A mult ujra gazdagabb, életünk ujra szegényebb egy évvel. Nemes, magasztos czélokért lelkesedő sziv, melyet az esziny utáni törekvés tölt be soha ki nem elégithető sovárgással, az évek sirjánál a nyugtalanság és borongás érzelmével áll meg. Viszhangzik benne Göthe azon sokat jelentő mondása, hogy boldogok az Istenek, mert ők nyugodtan várhatják meg, mig minden élv, mint érett gyümölcs hull alá, de mi halandók azokat mindig tépni akarjuk, mert nekünk sietnünk kell élni. S rövid, erőtelen tehetséggel, de nagy akadályokkal küzdő életünk becsét, mélyebb jelentésót mégis minden év lefolyásával jobban felfogjuk, erősebben érezzük. Milyen komor, aggasztó jelek közt derült föl ez év hajnala! Egész földrésztünket megrázkodtató vihar volt kitörőben; mint emberek, mint magyarok, kétségességgel aggodalmak közt vártuk ez évnek fölvirradtát. S most mintha az éj sötétébe haladtunk volna. Bellebb, rokonszenveink, hajlamaink, fájdalmas veszteségek súlyát sinlik; bátoróság, hősiesség, önfeláldozás, nemzeti létjog rajongó és kétségbeesett védelme, nemzetközi jog régen megszentesített hitének teljes lábbal tiprása, az erő és hatalom kor-

látlan tulkapása, nyomor, inség, jajgatás és még több elfojtott keserőség, hosszú sorát tárta elénk a lefolyt évben a legmegdöbentőbb, a legkinosabb benyomásoknak. A megindult néparadat, a már bevégzettnek vélt államalakulás minden szentet fölforgatással sujtható áramlata, különben is sok nehéz év által hitben és reményben megfogyott, csalódásai folytán pessimistikus, meddő nézletre hajló nemzetünket is, a közel jövőben nagy rázkodással fenyegeti.

Ugy érzem igazságát egy mély gondolkozásu, fenkölt érzelmü férfiú azon közelebről tett nyilatkozatának, hogy bizony meg kell különböztetnünk a felszint a mélytől. Fényes műveltségünk, humánitásunk csillogó ruhája, mélyén sok undok fekélyt takar. A folyó háboru, hánykodásai közben sok erkölcsi szennyet juttatott a napsugáros felszín csillogó habjai közé.

Hogyan? Hát az ember azért tanulja ki a természet gépezetének rejtett nyitjait, hogy a természet egymást ellensúlyozó erőit, romboló elemeit, szenvedélyei, önzése vak eszközeivé tegye? Hogyan? Hát a tudomány minden képzetet meghaladó vívmányai újabb lendületet adnak az embergyűlölet, harci szenvedély ádáz kitöréseinek? Hát csak mások ellen tudunk tökéletesebb fegyverekkel fölfegyverkezni: bent a kedély rejtett mélységeiben aljas indulatok rabjai

maradunk? Meri hiszen hogy van harc, van küzdelem — az nagyon természetes. Az élet ellentétekben fejlődik. Volt, és talán mindég lesz vérontás is. De hol van az a nemes harc, nemes küzdelem, melyet a protestantismus az elvek terén hitt életre, melyben a benső hit függetlensége veti szét korlátait, a harcmezőn az „Erős vár nékünk az Isten,” a szívek mélyében, a fölmagasztalódás megindító perczeiben zendült meg? Az eszmék többé nem a szívek megteljesült hangulatát, önfeledt odaadását költik föl, de fölhasználtatnak be nem vallott és meg nem határozható nagyravágyás alig fékezhető törekvései betakarására.

Ily zord, nagyon zord időben élünk. Mi, kik a vallásos élet áldásait komolyan éreztük mindenba; kik hisszük, hogy a bensőnek kell ujjá lenni, hogy legyen új ég és új föld; hogy az önzésbe elvesző egyéniség helyett a szeretetbe átolvadó, és az egészben élő, egyesülés hoz létre nagyot és nemeset; hogy a közszellem ereje, hatása megbecsülhetetlen kincs, melyet a protestantismus a legnemesebb alakban, az erkölcsi jobbulás és szellemi fölvilágosodás alakjában tüzött zászlójára, mely közszellem csak a szabad gondolkodásra hivatott lelkek összhangjában, és nem külsőhöz tapadó alakiségben és erkölcsi kénykedésben áll: — mi is gyakran csüggedni érezzük erőnket.

Oh! de szeretet-osztó, és szeretet áldásaiban ki-

apadhatlan vallásunk éltető forrásaiból csak innunk kell, hogy új erőt érezzünk magunkban. A család meghitt körében élvezett órák kimagyarázhatlan benső nyugalmat árasztanak el keblünkben. Nyugalmat, mely a hegyi beszéd fenségességének hatását varázsolja vissza kebleinkbe. Mintha jönne felülről valami, mintha valami csodaszzerű történnék velünk mert hisz a szeretet csodákkal teljes.

A családi szentélynél élvezett nyugalom drága szent emlék, mely fentart nehéz óráinkban; és a keresztyén vallás mélységes hatása éppen abban van, hogy ott hatolt be az emberi szívbe, hová a leghozzáférhetlenebb az út: a szeretetre megnyilatkozó szív rejtett ajtaján. Ez engesztelődés, ez áthatottság, a zord éjszakába is csöndes, derengő világot és meleget terjeszt, mint szobánkban a kandalló tüze.

De azért nem csak a vallásos érzés önmagát mindig felfrissítő ereje emelhet föl.

Ez évben oly mozzanatai voltak bazai protestans életünknek, melyek csak reményre jogosítanak, azon reményre, hogy a protestantismus, mely anyai áldozatkészséget, önzetlen jó tettet, nagy vágyódást költött a lefolyt századokban is, egyesített erőt lesz képes kifejtetni, ha megteremti magának azon egységes központi testületet, mely a különleges fejlődés és önállás igényeivel teljes összhangban tud erős lenni kifelé, mint egység; tud fejlődő, életrevaló lenni alkatelemeiben, mint szabad testületek szövet-

TÁRCZA.

A könyvek.

(Krummacher eszméje nyomán.)

Magányos, csillagfényes éjjel,
Tanítványával áll a Hillel
Az Ur-tapodta szent hegyen;
Hol az olajfák lombozatja
Fejét imára hajtogatja,
Susogva halkán, csöndesen.

S szól a tanítvány: „Ott a hold sugára;
Egy férfinak sűt ime homlokára;
Mester, ki az, nem ösmered?”
Felel a mester: „Zádok ott lenn
Fiának sirján ül, s tehetlen
Hullat keserves könnyeket.”

„Hogyan, a bölcs, a büszke Zádok,
Kit így a földre sujtva látok,
E megtört, roskadó alak?
Bölcs és bolond, hát nincs kivétel,
E gyöngeségnek egyaránt kell
Hogy gyáván meghódoljanak?”

„Nem úgy, nem úgy! Hagyd őt kesergni,
Hagyd sirni míg csak egy szemernyi —
A mig egy cseppnyi, könnye van.
E gyöngy a hitnek tengerében
Egy drága kincs, temetve mélyen,
Kéj — s kinok bűsz hullámiban.

Boldog ki sir; a tiszta könyvtől
A lélek földi terhe könnyűl,
S röptülve száll az égre fel;
De jaj a szívnek, hogyha szótlán,
Önző, rideg a fájdalomban,
Mert önmagát veszejti el!”

B. S.

kezése; tud egy főbb, magasabb irányba törekvő lenni, mint szenteknek egyessége.

A mult novemberben lefolyt convent, mely a négy év előtt már-már halva született egyesülést tényleg nagy remények közt megvalósítani kezdte, oly ritka vívmány, mely a lefolyt 1877-ik évet, e különben nehéz, sok szenvedés és csalódás árán megvelt évet is, áldott hatásává teszi ránk nézve.

De fontos volt ez év azon nagyszerű fejedelmi alapítványért is, melyet bérczes hazánk egyik legféltettebb pontján a magyar tanügy nyert. Azon megragadó jelenet, midőn két főur nevét, mint közep-tanodák alapítói nevét igtatta törvénybe egyházkerületünk közgyűlése, a vallásos élet legnemesebb oldalát, az áldozatkészséget szentesítette meg. A vallásos buzgóság éltető forrása, mely már kiapadni látszott, újra felbugyogott: egyiknek fölszentelt sirjából, másíknak alkonyra hajló élete rögzössé váló útján. Áldott legyen amannak emléke; áldott, ezerszer áldott legyen emennek dicső élete!

Egyházi életünk kisszerű küzdelmei jelentőségben vesztek; a kicsinyeskedés szűkebb térre szorult; az elkeseredés igaztalan, méltányt számba nem vevő kitakadása, a közszellem emelkedettebb felfogása előtt megszegyenült.

Ily emlékek közt nézünk az új év elé.

A zilált politikai élet küzdelme csak érlelte mindnyájunkban a meggyőződést, hogy a vallásos élet tisztító, átalakító hatása még nélkülözhetetlenebb szükségévé fog válni a közéletben annyi keserű csalódás által ridegebbé vált kedély fölmelegítésére. Ki egy parányival több sugárt nyert szívében, lelkében melegebben érzi nemesebb érzelmeit fölfakadni, az elmondja velünk együtt, hogy az élő hit csodákat művel, mert szeretetre indít, s a szeretet a remény ringató dajkája.

Oh jövel a béke olajágával mindnyájunkhoz áldott remény, hogy a jövő év elé bátran és nyugodtan nézzünk.

Hegedűs István.

Krisztus profétai, főpapi és királyi tiszte.

(Folytatása és vége.)

Jézus ihletést adott a népek kebelébe, s különösen az ő haláláról a lelkesedés leszállott minden igaz ügy bajnokaira, azért látjuk, hogy az apostolok is készeknek nyilatkoztak az ő példája szerint elvérezni, az új tan meg-

bizonyítására — s így az ihletésből származott lelkesedés meghozta az Isten országát, mely által viszen végre:

3. A Krisztus királyi tiszte. — A Krisztus királyi hatalmára hány Dágon bálvány nem hullott le? igen! mert a szeretet törvénye vala azon valódi frigy-láda, melyen a világosság Kérubja a népeket egy boldog jövő Kanaán-jába vezényli. Ő mint király nem fegyverrel harcol, hanem az örök ige, a szeretet hatalmával lépik be a nemzetek közé, és az ige nem vitte be az ígért földére az első harcosokat, csak megmutatta nekik, mint Isten Mózesnek, az ígért földét, s ők elhullottak verpadokon, máglyákon, hogy a király hatalma annál dicsőbben juthasson be az ígért földére, s az első harcosok nyomdokain, vértanui sirján, lépjen fel egy új nemzedék, mely élvezze a vértanuk vérével megpecsételt boldog jövőndöt.

Csudálatos királyi hatalom! mely nem hadsereg s fegyver hatalmával győz, hanem lánczba vert, s vértanui halált szenvedett hősök által nyeri meg a diadalt.

Chiliaszticus nézetek is nyilatkoztak Krisztus ország-lása mellett, de csak is épp oly ábrándoknak bizonyulnak be, mint mindazok, melyek földi érdekeket akartak bevegíteni a keresztyenség állandóságába.

A Krisztus királyi tiszte nézve elég azt tudnunk, hogy igazság van ott, s a keresztyenség elveiben megvan az erő az igazság kivívására, és az erő párosulva van hatalommal, mely megteremti a közüdvőt.

Két ok vezérelte a vértanukat: egyfelől e szent ügy iránti lelkesedés, másfelől a maradék üdve; és ez ma is úgy van, mert minden szent és igaz ügy tényezésénél nem a mi hasznunkat nézzük, hanem a nyomdokunkon megjelenő maradék üdve telkesíti keblünket; mivel általánosságban egy szent ügy kivitele, megteremtése, ritkán boldogítja azon kort, mely kivívja, hanem az áldásdús eredmény csak egy más emberöltő, az unokák boldogságában nyilvánul.

Eltekintve a régi theologusok azon állításától, mely szerint megkülönböztetik a Jézus királyi tiszteben a természet, kegyelem és dicsőség országát; az eszményi egyházra hivatkozunk, mely áll a szeretet közönségességében, a jó, a nemes iránti lelkesedésben, s mind azon dicső intézmények létrehozásában, melyek az emberiség haladásáról, jóllétéről, testvéri összeköttetéséről, s a valódi szabadság munkálásáról kezeskednek; s a kik közülünk ezek megvalósítására törekszenek, nemcsak, de a kikben ezek meg vannak valósúlva, azok ezen egyházba tartoznak; és már ez a valódi Isten országa, szentek egyessége, bármelyik felekezethez tartozzanak is, mert a felekezetek csak külső köntösök, s ha egy felekezet tagjait egyetemlegesen az eszményi egyház irányzata jellemli, az a felekezet közeledik a valódi rendeltetéshez, a magasabb emberi hivatáshoz.

És ezen országára nézve a Jézusnak nem kell a siron tul mennünk, s nem kell a halottak feltámasztására s menybe vitelére hivatkozunk, mint tették régebben e theologusok, kik a Jézus királyi tiszte a halottak feltá-

madásában s menybe vitelében lenni állították; hanem köztünk kell azt keresni, s mennél inkább törekszünk a Jézus elvei megvalósítására, annál hamarabb felderül a dicsőség országa a földön.

A Krisztus királyi tisztét jellemzőleg kifejezi a „Krisztus“ név, és ezen név is a szt. irás több helyein az eszményi egyház jellegében találja meg magyarázatát, a mint mindjárt alább kitéjük.

Krisztus jelent megkenetettet, lesz pedig a görög szóból *χριστός*: mely *közönséges értelemben* jelenti: „megkenni“ *különös értelemben*: „megkenni olajjal.“ Hajdon csaknem minden nemzeteknél szokásban voltak a felkenések, t. i. valami nagyszerű tiszt vagy hivatal viselésére felkenés által szenteltettek fel az illetők, p. o. királyok, papok, proféták, némely nemzeteknél pedig még a bajvivők is. Hasonlatossági (metaforai) értelemben pedig általvive a szellemi életre, jelent erkölcsi, lelki felkenést; erkölcsileg, szellemileg kenetett fel a Jézus nagyszerű hivatala folytatására a mint az apost. csel. irt könyv nyilváníja: Miképpen a názárethbeli Jézust az Isten megkente szt. lélekkel és hatalommal, ki széljel járt jól tevén, és mindeneket, kik ördög hatalma alatt voltak, meggyógyítván, mert Isten vala ő vele, csel. 10, 38. Minthogy tehát hajdon, a Krisztus idejében főleg, a királyokat felkenték, Krisztus annyit tesz, mint felkenetett, mint király, egyet jelent a zsidó Messiással.

E szerint a Krisztus tulajdon értelemben nem kenetett fel, hanem hasonlatossági értelemben Istennek tulajdonítottatik az ő felkenése: egybegyültek a te szent fiad ellen, Jézus ellen, a kit felkentél. Csel. 4, 27. Az úrnak lelke vagyon én rajtam, mivelhogy megkent engemet stb. Luk. 4, 18. A hasonlatossági értelem kiterjed a keresztyén hívőkre is. 1. Ján. 2, 20. 27. A Krisztus lelki felkenéséről még egy idézetet téve: „Szeretted az igazságot és gyűlölted a hamisságot, annak okáért kent meg tégedet az Isten, a te Istened, örömmel olajával a te társaid felett—Sid. 1, 9. — nem ketelkedünk kimondani, hogy a Krisztus név az eszményi egyház jellegére utal, mint a valóságos Isten országára, szentek egységére.

Mindezekből a jön ki, hogy a Krisztus személye nem lehet a dogm. theologia tárgya, mert az ő élete történelmi tény, valamint hármas tiszte, profétai, főpapi és királyi hivatala is, tehát mint ilyen a történelem dolga azoknak tárgyalása. Ha a Krisztus személyéből vagy hivatalából dogmákat alkotunk, akkor az idealistai ábrándok világába kell magunkat és theológiánkat áttenni, s a történelmi Krisztus személyéből eszményi Krisztust alkotni; már pedig eszményi Krisztus nem állhat meg, mert különben két tulságban csaponganánk, vagy minden embernek olyan Krisztussa lenne, milyent magának tudna fogalmazni, s így igen sokféle lenne a Krisztusróli fogalom, vagy dogma által parancsoltatnék reá minden emberre, hogy csak ilyen Krisztust szabad hinni; s midőn az első esetben a tévelynek igen tág mezeje nyílnék, akkor a második esetben a lelkiismeret szabadsága békóba veretnék.

Mi tehát a történelmi oldalt sürgetjük a Krisztusról, s az ő élete nem is tartozhatik a dogmák sorába, hanem a történelembe, így lesz a Krisztus előttünk az, milyen volt, mert így a dogmatika hüvely lefejtetvén róla, történelmi magoslatában jelenik meg lelkünk előtt.

A mi hármas hivatalát illeti: maga a profétai tiszt a történelem tárgya, profétai működésében az egy Isten eszméje lehet a dogm. theologia egy része, de a többi, mint a testvériség, lelkiismereti szabadság, az erkölcs mezején alapszik.

Főpapi tisztén a szeretet huzódik végig, ebből foly a váltáság munkája, s minthogy, hitünk szerint, a váltáság folytonos, miért nem lehet bevégzett ténynek tekinteni, annál fogva az is részint a történelem, részint az erkölcsstan tárgyai közt foglalhat helyet.

És a királyi tisztet mikép lehetne a dogmák sorába felvenni, mivel az nem valóságos és tényleges alakban áll előttünk, hanem csak hasonlat (metafora) szerint neveztetik annak, e szerint a királyi tiszt, mint ilyen a történelemben, annak hatása pedig mint a dicsőség és a közüdv országának felállítására, az erkölcsstanban tárgyalhatik.

Ezekben foglaltatik véleményünk a feltett tárgyról, s mindezekben nem akarjuk azt, mint némely orthodoxok hiszik, hogy egy más felekezetet nyissunk, hová ők is a „prot. orthodox egyházból kiköltözhessenek“, hanem működhetik minden ember saját felekezetében, saját körében, s mennél inkább törekszik mindenki a Krisztus elveit megvalósítani, a közjólétre befolyani, s a szeretet egyetemességét előmozdítani, annál inkább szélesedik a keresztyénség, annál hamarabb eljő az Istenországa, mert akkor a Jézus elvei nem sinlenek felekezeti szűk medrekben

Kisantal Sámmel.

Az áll. igazgató-tanács kis gyűléséből.

I.

Kolozsvár, decz. 23.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor igazg. tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számv., Deák József pénztárnok, Bodor Antal titkár, Balogh György ügyvéd.

Titkár jelentést tett az időközben elnökiileg ellátott folyó ügyekről, a melyeket az igazg. tanács jóváhagyó tudással vett.

Az első magyar ált. biztosító-társaság tudatván, hogy az igazgató-tanács feltételeit, az egyházi épületeknek nevezett biztosító társaságnál való biztosítása tárgyában elfogadja, az igazg. tanács megtette a szükséges intézkedést, a szerződés megkötése, valamint annak kinyomatása, és kelendő útasítás mellett az egyházmegyék értesítése iránt.

Pénztárnok és számvevő kimutatván, hogy a közpénztári kezelés alatt álló pénzekből a n.-enyedi főtanoda részére, addig a míg a kicserélés végett felküldött értékpapirai kicseréltetnek és értékesítettnek, 7—8 ezer forint még

kölesönözhető, hogy a tanoda nem odábbazható kiadásai most fedeztethessenek: a főtanodai m. gondnokság értesítetik.

Számvevő a letéti alapról készített kimutatást benyújtván, az a pénztárnokkal közöltetik.

Megkezdett a nagy-nyedi főtanodai gondnokság által fölterjesztett haszonbéri szerződés-tervezetnek tárgyalása, a mely különösen jogi oldaláról kellőleg megvitattatván, annak általában a gazdaságot tárgyzó pontjai folytatólagos megvitatás tárgyait fogják a következő ülésen kőpezni.

II.

Déc. 27-én,

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök, b. Bánffy Albert főgondnok, Incze Mihály, dr. Kolozsvári S., Szász Béla ig. tanácsosok, Parádi Kálmán tan. e., Deák J. pt., Szabó Á. számvevő, Bodor A. titk., Balogh Gy. ügyv.

A n.-nyedi főtanoda gondnoksága fölterjesztvén a haszonbéri szerződés feltételeit, az illető bizottság jelentést tesz e tárgyban, s miután a feltételeket illető nehézségek oly természetűek, hogy hosszabb tárgyalást igényelnek, mi — tekintve az idő előhaladottságát — az egész haszonbérbe adást megfűsithatná: a bizottság javasolja, hogy a gondnokság kéressék föl együttes értekezlet megejtése végett Kolozsvárra leandó útazásra, mely indítvány elfogadtatván, az értekezlet megtartására új év első szombatja tűzetik ki, melyen a gondnokság teljes számban, vagy megbízottjai által vehet részt.

A szűkeréki des. egyház vagyonkimutatását az esperes, főlhivásra, kiigazítva főlküldvén, s kérvén annak jövedelméből az eddig szokásos $\frac{2}{5}$ résznek az esperes részére leandó kiutalását, miután az esperesi 200 frt fizetés az összes desolált egyházak után és jövedelméből jár, e $\frac{2}{5}$ külön kiutalása nem történhetik meg.

B. Bánffy A. főgondnok főlszólására kérdés intéztetik a szil.-szolnoki espereshez a kémeri iskola-tanító fizetésének miben állta iránt.

Dr. Kolozsvári S. ujjlag főlszólal v. pénztárnok Bánfyi Vitális számadásai beszerzése ügyében. Az e tárgyban korábban kiküldött bizottság, a v. ügyvéd lemondása nyomán, a reá bizottakat el nem intézvén: új bizottság küldetik ki a számvevő, pénztárnok és ügyvéd személyében, a követelési összeg megállapítása végett.

Titkár jelentvén, hogy volt ügyvéd Csulak D. 600 frtnyi kiutalt ügyvédi előlegről maig sem számolt, az illető főlszólittatik a számadás megtételére.

Zajzon F. sz.-udvarhelyi lelkész felfolyamodván az ottani reáliskolai vallástanítás ügyében hozott előljárási, — a fegyelmi vizsgálatot elrendelő — határozat ellen, ez ügy az előljárási elintézés alá tartozván, kérelmes elűtasittatik, s tudomásul vétetik az előljárási által megindított fegyelmi kereset. Ugyanigy Tolvaj Zs. ugyancsak ottani lelkészre nézve.

A boldogfalvi egyház felhagyott régi temetőjét elakarván az ottani oláh egyháznak 200 frtért adni, a körülmények bővebb felderítése rendeltetik el.

A herepei egyház 400 drb. szálfát elakarván kőpeváltási tőke számára adni, de a kikiáltási árt csak 500 frtban szabván meg, az ig. tan. részletes kimutatást kőr az eladandó szálfákról.

Az idei közgyűlés, a volt id. tanügyi előadó javaslatára, a népiskolák összes kimutatása alapján további teendőkkel az ig. tanácsot bizván meg: a tanügyi előadóból, pénztárnokból és számvevőből bizottság küldetik ki, a kellő előterjesztések megtétele végett.

A sz.-udvarhelyi egyház egy haszonbéri szerződése megerősittetik, egy 1852-beli szerződvényből származott pörre nézve pedig utasítások adatnak ugyanezen egyháznak.

Zajzon F. lelkész kérvénye az udvarhelyi fogdában történt papi szolgálatok díjazása iránt, az igazságügyi miniszter urhoz ajánlattal s az idevonatkozó főkormányászéki rendelettel fölterjesztetik.

Mátyás Zs. láposi lelk. fegyelmi ügye áttétetik a főt. püspök urhoz.

A fogarasi vásárvám haszonbéri szerződvénye (3701 frt) megerősittetik.

A főt. püspök ur a Gusztáv Adolf egylet, s a királyhágóntúli ev. luth. snperintendentiáknak ez egylettel kapcsolatba lépte iránti szabályzatait benyújtván, ezek alapján a jótékony egylet ismertetése közöltetik az egyházmegyékkel és püspöki egyházakkal, az idei közgyűlés idevonatkozó határozata értelmében.

Az alsó-tőöki 30 frt fizetéssel ellátott tanító után két évi nyugdíjintézeti járulék (24 frt) követeltetvén, egy ez ügyben tett korábbi felterjesztés a közoktatási miniszternél megsűrgtetetik.

A számvevői jelentés a Gecse-emberszereteti intézet és a közdi-vásárhelyi egyház számadásairól, a jelentés értelmében intéztetik el.

A vingárdi intercalaris papi fizetésnek felosztása, az egyház, az özvegy papné és a tanító között, a számvevő javaslata szerint megtörténik.

Az esküllői egyház egy taxás telke 400 frtért vevőre akadván, az eladás megengedtetik s a vételár kezelés végett beküldése elrendeltetik.

A bölöni egyházközség kérése, hogy honnlevő tőkéje orgona-készíttetésre kiutaltassék, meg nem adatik, útasittatván az egyház, hogy ha „diszes“ orgonát kíván, támaszkodják hivi buzgó áldozatkésztségére.

A fülei iskola iránti főlként főlvilágosítások beérkezvén, az erdő-eladás megengedtetik, a bevételek egy új iskola-terem építésére fordittatván, miről az udvarhely-megyei közíg. bizottság értesittetik.

Ellátatott még több folyó ügydarab.

Elnök az ez évi utolsó gyűlést boldog új-év kívánattal zárja he, a mit a tagok szívólyes éljenekkel viszonzanak.

VIDÉKI ÉLET.

V Á L A S Z

„a szászvárosi ref. egyház ostromá“-ra.*)

Az ürességben álló szászvárosi papi állomás zsiros jövedelmére éhes aspiránsok közül valamelyik, megijedve, hogy a kövér falatot orra elől elkapják, az „Enyedi Szemle“ 4 számán keresztül heves ostromot folytatott a Kún-tanoda indítványa s annak pártfogói ellen. Így kezdhethetném jelen cikkemet én is, és ez idomtalan, a becsületes jó szándékot kereken megtagadó kezdet ép méltó társa lenne azon cikk kezdetének, melylyel H. J. úr (a nagy nevet nem merem ily viszonyok között teljesen leírni) kegyes volt a szászvárosi Kún-tanoda indítványának szerzőit és pártfogóit megtisztelni. Én azonban e tisztességről és becsületről másforma fogalmakkal bírok, mint a melyet cikkíró cikkében tanusít. Én azt hiszem, hogy a jóhiszemű, a becsületes szándokot, mindaddig, míg kétségbe vonhatlan pozitív adatok által az ellenkezőt bizonyítani nem sikerült, kétségbe vonni nem lehet, anélkül, hogy bünt ne követnének el. Csak így lehet elérni azt, hogy az atyafiságos szeretet, az együvé tartozás vágya, a többség határozatában való megnyugvás, a legellentétesebb meggyőződésű emberek között is fenn maradjon; hogy az eszmék harca ne fadjúljon halálos gyűlölséggé, mely a kedélyeket megmérgezi, s egymás ellen bőszi. Ugyanazért én azt hiszem, hogy a nevezett cikk írója jóhiszeműben, nem személyes ön-érdekből, vagy egyik s másik iránt érzett gyűlölethől, hanem autonómiák védelmének érdekében lépett a sikra. Ugy fogok tehát vele beszélni, mint tisztességes jellemes emberrel, ki tévedhet, de nem ferdit; ki az általa szentnek hitt ügy iránt érzett buzgalmában a határt átlépheti, de pályatársai becsületét indokolatlan sérteni, s így becstelenséget elkövetni, képtelen.

A Kún-tanoda azon indítványa, hogy Szászvárosban az egyik ref. papi állomás alakittassék két paptanári állomássá, a tanítói testületnek nem több, hanem csak egy tagjától, Dósa Dénestől származott. Ha tehát az indítványozónál a mozdító ok a papi állomás zsiros jövedelme lett volna, csak Dósa Dénes lehetett az, ki a kövér falatot ily mesterséges uton akarta megragadni. Csak az a szerencse, hogy D. D. igen könnyen bebizonyíthatja, hogy indítványában nem vezette semmi személyes indok. Ő ugyanis előre látva az emberi gyengeséget, mely a legtisztább törekvést is hajlandó gyanúsítani, előre kijelentette, hogy az indítványozott paptanári állomásra semmi szin alatt sem fog pályázni; sőt midőn neszét vette, hogy az indítvány ellenzői azon gyanus hirt kezdik terjeszteni, mintha egyik vagy másik

sógorát akarná jobb állomásba juttatni, nyilvános helyen, oly férfiak előtt, kik az ügy menetére döntő befolyást gyakoroltak, oly férfiakat hozott javaslatba, kik vele semmi nemű összeköttetésben nem állottak, kik azonban az illető állomás betöltésére igen alkalmasak lettek volna, s kik mind az egyháznak, mind pedig a tanodának, dicsére és felvirágzására szolgáltak volna. Dósa Dénes álláspontja ezekfolytán oly félreérthetetlen világos volt, hogy az egyház kebelében leghevesebb ellenzői sem illethették azon váddal, mintha indítványában önző czélok lebegtek volna szemei előtt. Csak egy idegen, ki a viszonyokkal nem volt teljesen ösmeretes, csak az illethette indítványozót azon váddal, mintha a papi állomás zsiros jövedelmére áhitozott volna. Ezt aanyival kevésbé tehette, mert hisz az indítvány, ha életbe lép vala, ép ez által megszüntette volna, az állomás zsiros voltát, mert kétfelé szakítva még az első papi állomás is csak 1400 forintot nyújtott volna meglehet szállás nélkül, ez pedig oly embernek, kinek 1100 frt. fizetése és természetben szállása van, nem valami különös nagy koncz. Hát ha még hozzá tesszük, hogy a nagy papi fizetés ketté szakítása csak elvben volt indítványozva, mely csak akkor lépett volna életbe, midőn a jelenben működő, teljes férfiúi erőben levő pap megszünt szászvárosi pap lenni, vagy más szókkal, midőn megszünt élni. A „tanulságos történet írója“ tehát tökéletes tévedésben van, midőn azt hiszi és azt írja, hogy zsiros jövedelemre áhitoztunk és azért indítványoztuk a két paptanári állomás felállítását.

Cikkíró kiindulási pontjához hiven, a hazafias érületet is megtagadja indítványozótól, s mindazt, mivel indítványát támogatta, csak sallagnak, reclamnak tekinti, oly czélből, hogy igazi szándokát eltakarja. A szándékról, azon benső erőkről, melyek a cselekedetet szülik, nagyon nehéz valami bizonyost tudni. Ugyanazért nem fogom e lapok tisztelt olvasóit azzal untatni hogy indítványozó szándékának tisztaságát bizonyítgassam. Azt eligazítja az illető saját lelkiismeretével. Azt azonban, azt hiszem, könnyű bebizonyítani, hogy az ajánlott átváltoztatás mind az egyházra mind pedig a nemzetre, igen üdvös esemény lett volna. A szászvárosi ref. tanoda, felfogásunk szerint, nemcsak annyi, hogy a hunyadmegyei csekély számú reformátusok mivelődései igényeinek eleget tegyen, hanem ennél sokkal több: az tudniillik, hogy azzal a néhány református gyermekkel kiket kezeink közé kapunk, mint kovásszal megélesszük a sokkal nagyobb idegen tömeget, hogy saját hitsorsosaink mellett a mivelődésre törekvő idegen ajkú ifjakat is magyar nyelvre, magyar mivelődésre, s ez által magyar hazafiaságra szoktassuk. Szerintünk nem az a protestans, kit protestans pap keresztelt, hanem az, ki elítéletektől ment, felvilágosodott, szabad szellemet hordoz kebelében. Mi nem azt tartjuk magyarnak, kinek ősei Árpád apánkkal lovagoltak át Kárpátok bércein, hanem azt, ki magyar mivelődésben részesült s kinek kebelét a magyar nemzet felvirágzása és boldogsága dobogtatja, lett légyen apja német, román vagy szláv. Ily protestansokat és ily magyarokat teremteni pedig csak úgy vagyunk képesek, ha tanodáinkat a tökély lehető

*) E jeles cikket, mint lapunk álláspontjával, a főforgó kérdésben, teljesen egyezőt, az enyedi „Szemléből“ vesszük át, melynek szerkesztősége minden megjegyzés nélkül adván azt közre, úgy látszik, hogy a maga részéről is helyesli s így azon ritka eset fordul elő, hogy a mi lapunk s a „Szemle“ egyező értelemre jutottak.
Szerk.

legmagasb fokára emeljük. Előttünk tisztán áll a czél, csekély tehetségünkhöz képest eddig is munkálkodtunk megközelítésén, ezután is munkálkodni fogunk, de munkánkat sokkal több siker koronázta volna, ha tanodánkat teljesen kiegészíthetjük vala. Mi a vallásnak és az egyháznak nem vagyunk ellenségei, mi a szászvárosi egyházat nem akartuk elnyelni, sőt ellenkezőleg, szíves örömmel közreműködünk lehető legteljesebb felvirágzására. Ha a szászvárosi egyház több ezer lelket számlál mint a vásárhelyi, kolozsvári, avagy csak az enyedi is, melyek szolgálata két lelkész szellemi munkáját csak középszertlen is igénybe veszi, indítványunkkal semmi esetre sem léptünk volna fel, meg sem fogamzott volna lelkünkben. A szászvárosi egyház azonban csak egy kis gyülekezet, mely nyolczszáz lélekből sem áll, melyben két pap, több mint ötezer forint évi fizetéssel, tulságos erőpazarlás. Mi azt gondoltuk, hogy e jelentékeny anyagi erőt lehet úgy szervezni, hogy az egyház semmi kárt se szenvedjen, a hagyomány állítólagos czéljának is elég legyen téve, e mellett azonban a tanoda is boldoguljon, mely a magyar nemzetiségnek és protestantizmusnak e vidéken bizonyára legfontosabb organuma. Azt indítványoztuk tehát, hogy az egyik papi fizetés, 2200 forint, a jobb lakás, és a kanonika portióval együtt legyen a rendes papé, a háromezer forint körül járó első papi fizetés pedig szakittassék két részre, s állítsunk reá két paptanári állomást, oly formán, hogy a megválasztottak minden második vasárnap teljesítsék a templomi szolgálatot, e mellett azonban a tanodában tanítsanak annyi órát, mennyit a rendes tanárok szoktak tanítani. Kérdem, hol van itt a kommunizmus, hol van az egyháznak megrablása? Tegye minden elfogulatlan becsületes ember kezét szívére, vallja meg, nem ésszerűbb, nem jobb s a protestans és magyar szellemmel nem összhangzóbb-e e javaslat, mint azon tény, hogy az egyháznak van két sine curája? Vajjon Szászváros és vidéke olyan hely-e, hol felesleges erővel is rendelkezünk, hol sine curákat is megtűrhetünk? Mondjon nekem a hagyomány fejedelmi voltáról bár ki bár mit, de én se-hogy sem tudom elhinni, hogy a Bethlenek, Rákócziak, Apafiak, hagyományait csak azért tették volna, hogy sine curákat biztosítsanak az utókor számára. Én azt hiszem, hogy ők a tudomány, miveltség, s ez által a magyar protestantizmus felvirágzását óhajtották, s hagyományait ily célból tették. Hogy pedig tudományt és valódi protestantizmust a tervezet átváltoztatása jobban szolgálta volna mint a status quo, azt, azt hiszem, még a „tanulságos történet“ írója sem vonhatja kétségbe.

És az egyház, ugyan mit vesztett volna az egyház? Az egyházakat vajjon a fájdalom! üres padoknak prédikáló papok teszik-e nagygyá, vagy a tagok magasb miveltsége s abból folyó nagyobb vagyoni és intellectualis ereje? És kérdem: két papnak működése, kik közül az egyik már nem sokat törődik, mert nagy pap lett, a másik pedig folytonosan votumot keres, összehasonlítható-e egy tetterőtől dúzzadó teljes gymnasium hatásával?

Vajjon a szegény egyháztagokra, kik jóreményű gyermeküket oly örömet részesítenék magasb miveltségben, nem

nagy jótétemény lett volna-e, ha fiaikat csaknem teljesen ingyen taníttathatják vala az egész középtanodán keresztül fel egész az érettségi vizsgáig. Vajjon a büszke öntudat, hogy a szászvárosi egyháznak két gazdagon dotált papja van, összehasonlítható-e azon jóval, mit a kiegészített gymnasium nyújthat vala neki? Czikkiró illetéktelen beavatkozást lát a hunyadmegyei tractus kérelmében, s felohajt, hogy bárcsak mint magán emberek kérelmeztek volna. De czikkirónak nem jutott eszébe, hogy a hunyadi tractusnak életérdeke az, hogy a szászvárosi ref. tanoda kiegészítettessék, s a tractualis gyűlés, midőn a tanoda pártolását kérelmezte, egyszersmind saját hitközségei életérdekének pártolását is kérelmezte. A „tanulságos történet“ írója főleg azért látszik ellenezni a Kún-tanoda indítványát, hogy azt analognak tartja a Bethlen főtanoda leviharzott ügyével s különösen azt veszi rossz neven, hogy oly hangok is merültek fel, melyek javasolták, hogy az egyházkerületi közgyűlés, az egyház elutasító határozata dacára is, juttassa órvényre a tanoda javaslatát. S minthogy e hangok a Prot. Közlöny hasábjain lettek közreadva, czikkiró nem kételkedett, azonnal kedveskedett a szerb-muszka szövetségesek czimével. A muszka, czikkiró czélzása szerint, nem lehet más mint Szász D., minket tehát a tisztelt szerb név illet meg. Köszönjük a megtiszteltetést, de azt hiszem, nem vagyunk érdemesek reá. Mi szászvárosiak, csekély erőnkhez képest szerény mérvben, de minden kételyt kizáró nyíltsággal és becsületességgel léptünk fel egyházkerületünk minden vitás ügyében, a hamis jelszók alatt, oroszva támadó szerbek gyűlöletes nevét tehát jogunk van magunktól elútasítani, s hiszszük, hogy czikkiró is, ha megfontolta volna hogy mit ír, a gyűlöletes szót kifőrlte volna.

A mi pedig az autonomiát és a vagyoni ügyek feletti rendelkezést illeti, megvallom teljességgel nem osztom azon felfogást, melyet czikkiró magáénak vall. Én autonomiánk alatt, melyért a Bocskaiak, Bethlenek és Rákócziak küzdöttek, nem azt értem, hogy a kerületi közgyűlés egyik vagy másik egyház vagy tanodának ne rendelkezék, hanem azt, hogy nekünk, erdélyi reformátusoknak, más, mint magunk magunknak, ne rendelkezék. Én azt hiszem, hogy a kerületi közgyűléssel, mint törvényhozó hatalommal szemben, különös jogokra, autonomiára stb. hivatkozni nem lehet, mert az egyházkerületi közgyűlés, mint törvényhozó testület, saját belátása szerint jelöli ki az egyes egyházak, tanodák, tractusok stb. jogkörét. Ha a többség meggyőződése szerint, a közjó kívánja: tágíthatja vagy szűkebbre szoríthatja. Felfogásom szerint az egyházkerületi közgyűlés, mint törvényhozó hatalom, jogosítva van az egyházi alapok fölött is rendelkezni. Rendelkezési jogának, a bölcs belátáson kívül csak egy akadályja van; a polgári törvénykönyv. Ennek tiszteletben tartása mellett azonban belátása és bölcsesége szerint rendelkezhetik az alapok felett. A Kún-tanoda indítványa ügyében csak az lett volna megfontolandó, hogy a javasolt átváltoztatást az érvényben levő polgári törvénykönyv megengedi, és a közjó kívánja-e? Ha igen, minden lelkiismeretbeli furdalás nélkül rendeltem volna meg az illető egyháznak az ajánlott módosítás keresztülvitelét.

Képviseleti egyházszervezetünkben túlhajtott autonóm jogokkal szigetelni el magunkat ép úgy nem lehet, valamint a kiterjedt helyhatósági hatalom nem állhatott meg a parlamentarizmus kormányforma életbe lépte után. Vajjon az országgyűlés is jograblást követett el, midőn a megyék jogkörét szűkebb határok közé szorította? Mindenesetre óvatosságnak kell lennünk az újításokban; a régi jogokat és szokásokat gyöngéd kezekkel kell érintenünk, és csak is ott, hol a közjó azt mulhatlan megkívánja. Magam is az eszeveszett újítástól, a czélnélküli felforgatástól ép annyira irtozom, mint a röghöz tapadt conservativizmustól. Hogy törvényhozásunk tulságokra ne vetemedjék, hogy állandóan a bölcs mérséklet középutján haladjon, szivemből kívánom én is; ezt azonban nem úgy érhetjük el, ha az egyes községeket sáncokkal és falakkal választjuk el egymástól és az egészétől, hanem úgy ha törvényhozó testületünket tökélyesbítjük, mind összeállításában, mind pedig a tagok szigorubb megválasztásában. Az egyesülés, millióknak egybeolvadó törekvése,— ez az, mi nagy dolgokat képes mivelné; a szétválás, elkülönzés, a nagyot és erőset is gyengíti.

A kerületi közgyűlés egyhangu határozatával, felfogásom szerint, nem a maga rendelkezési jogát sujtotta le, hanem azon indítványt, hogy a theologiai tanfolyam Enyedről Kolozsvárra helyeztessék át. Én legalább ily értelemben szavaztam, s hiszem, hogy egyházkerületünkben még sokan vannak, kik felfogásomat osztják.

A Prot. Közlönyben felmerült azon indítvány, hogy az egyházkerületi közgyűlés kényszerítse az egyházat a tanoda javaslatát elfogadni, nem is példátlan egyházkerületünk történetében. Ép Tordoson történt, hogy iskola nem volt, alap sem volt miből iskolát nyitni s tanítót tartani lehetett volna. A boldog emlékezetű főconsistorium megrendelte tehát a papnak, hogy tanítson, s minthogy a pap nem volt hajlandó tanítani, úgy intézte el a dolgot, hogy a papi fizetésnek egy részét elvette és pedig az egyház megkérdezése és beleegyezése nélkül, s a tanítói díjazásra fordította, mit az illető tanító mind e mai napig élvez. Ime a tisztán papi alap nem paptanári, hanem csak tanítói állomás fenntartására fordított és még sem lett világvége, sőt még a tordosi egyház is áll, s hívei egy-egy magyar szót is tudnak, az ifjabb nemzedék pláne ír és olvas; míg ha a papi alap állítólagos sérthetlensége épségben tartatott volna, eddig tán már mindenestől bele olvadtak volna a körülözlő román tengerbe. A mi Tordosnak nem ártott, sőt javára szolgált, az bizonyosan Szászvárosnak és az erdélyi egyházkerületnek sem ásta volna meg sirját.

Ezzel be is végzem talán igen hosszúra nyúlt cikket, kérve ellenfeleimet, a kit nem ösmerek, sőt még nem is sejtek, mert a kit hírből hallottam, arra irmodoráról nem ösmerek rá, hogy vitatkozásainkban ne ragaszkodjunk oly mereven a pártszempontokhoz, beszéljünk kevesebbet a benső indokról, mert azokról a dolog természeténél fogva keveset tudhatunk, de annál többet a dolog érdeméről. Különösen azt kötöm szívére, hogy az ellenvéleményüeknél a

jóhiszemű és becsületes szándékot ne tagadják meg oly könnyelműen.

Dósa Dénes.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(A szabadkőművesi páholy nagy gyűlése.)

A francia „Grand Orient“ szabadkőművesi páholy nem rég kitörülte alapszabályaiból az Isten létéről s a lélek halhatatlanságáról szóló sarkelveket. Ez intézkedést a többi francia páholyok tiltakozással fogadták, kijelenték, hogy a „Grand Orient“ páholyt e ténye által a szövetségből kiléptetnek tekintik. Követte e példát az ír tartományi páholy is. Most pedig, decz. 5-dikén az angol nagy páholy tartott egy fontos ülést Londonban, lord Carnarvon vice-nagymester elnöke alatt. E gyűlésen 1700 angol szabadkőműves páholy vett részt, s az elnök indítványára egy Leigh, Donoughmore. Tenterden és Skelmersdale lordokból álló bizottság küldetett ki, saját vezetése alatt, mely hivatva lesz e részben dönteni. E gyűlésen a walesi herceg újra nagymesterré választatott. Simpson anglicán pap pedig egy javaslatot nyújtott be, hogy az angol páholyok irnának át a német tartományi páholyokhoz, hogy az angolok példájára ezek se rekesszék ki szövetségeikből a zsidókat. Mintán azonban az elnök és Tenterden kétségbe vonták e heavatkozás jogosultságát, a javaslat visszavonatot.

(Nevezetes fölfedezés)

Az oxfordi Bodley-féle könyvtárban Neubauer, Tóbiás apocryphus könyvének eredeti chaldeai kéziratát fedezte föl. Hinni lehet, hogy a fölfedezett szöveg néhány variáns kivételével ugyanaz, melyet szent Jeromos fordított át. A vulgata Tóbiása több pontban tér el a septuagintától, s különösen abban, hogy a görög Tóbiás első, a latin pedig harmadik személyben beszél. A chaldeai szöveg szintén harmadik személyt használ. Máskülönbön a chaldeai eredeti inkább hasonlít a septuagintához, mint a vulgatahoz. Nehány vitás helyre Tóbiás fordításában, szintén világot vet a fölfedezett kézirat.

Amerika.

(Connecticut állam régi törvényei.)

Peters „History of Connecticut“ című ujjonnan megjelent művében ez állam történeti multját fejtegetvén, a következő régi törvényeket közli: „Quakernek, Adamitának s más eretnekeknek se étel se lakás ne adassék.“ „Senki se fusson szombatnapon, se ne sétáljon kertben vagy másutt, kivéve, ha meetingről jó vagy oda megy.“ „Szombatnapon nem szabad dolgozni, főzni, ágyat vetni, seperni, hajtat nyírni, borotválkozni,“ „Böjt- és szombatnapon egy asszony se csókolja meg gyermekét.“ „Férfi nőnek ne udvaroljon, se személyesen, se levélben, a szülők beleegyezése nélkül.“

Első kibégás büntettedik 5 fonttal, második 10 fonttal, harmadik pedig fogsággal“ stb.

Ausztrália.

(Chinaiak Ausztráliában.)

A chinaiak kivándorlása Ausztráliába mind nagyobb mérvet ölt. Carpentaria félszigeten, mely Queensland gyarmat északi partja fölül nyulik a tengerbe, már eddig 25,000 chinai települt le; míg Queensland népessége, melynek Carpentaria csak hatodrészt teszi, csupán 200,000 lélekkel bír. Az ausztráliai gyarmatosok igyekeznek módot találni a mongol bevándorlások meggátolására, mert különben rövid időn Ausztrália chinai, nem európai gyarmattá lesz. Ez nem valószínűtlen, mert a 400 millió lelket számláló s gyorsan szaporodó China, csak 12—14 napi távolságra van Ausztráliától, s népessége különben is vállalkozó, szorgalmas, s kitartásánál fogva gyarmatosítási műveletekre kiválóan alkalmas.

IRODALMI SZEMLE.

Egyházi munkálatok. Szerkeszté dr. Heiszler József, dombrádi ref. lelkész. Negyedik teljes kötet. Legkényelmesebb, legkönnyebb módja az egyházirodalom művelésének az az „ex professo“ irány, melynek meddőségéről az idők szerint, valóban nincs okunk panaszkodni. Sajnáljuk, hogy e reflexiókat éppen a nevezett mű ismertetése alkalmával vagyunk kénytelenek elmondani, mert az igazat megvallva e mű nem csak hogy vetekedik a legjobb enométekkel is, de az újabb kísérletek közt határozottan az első helyek egyikén áll, úgy a nem mindennapi érvelési erő, mint másfelől egyszerűséggel pártosult mély élet- és emberismereténél fogva. Ez azonban nem zárja ki azon véleményünk nyilvánítását, hogy az egyházi beszédek, a homiletika mezeje, mai napság alig fog babérokat teremni. Stylisticai fényes előnyök még menthetnék némileg ez ág miveletét, de irodalmunk classica kora lejártával már nem a formai szépségek, nem a hatalmas, lendületes nyelvezet az az eszköz, mely által írónk hatni, emelkedni kívánnak. Másfelől pedig tartalmilag is sokkal megkötöttebb ez a forma, semhogy vallási erkölcsi és társadalmi olvek és eszmék szabadabb mélyebbre ható fejtegetésébe bocsátkozhatnék. Ha a mozgalom, melyet e téren tapasztalunk, pusztán az egyházi beszédek methodizálási kísérleteinek mozgalma akar lenni, akkor annak nem ez a módja, de tán felesleges is. Ha pedig egy oly irodalmi bankot akar vele megálapítani, melynek készleteiből mindenki kölcsönözhesen a maga és községszükségleteire, tekintet nélkül a specialis viszonyokra, akkor éppen a methodicai hátrányok azok, melyek legelőbb fognak mutatkozni s ezzel karöltve protestans lelkészeink önállósága, s munkakedvök és erejük jelentékeny csökkenése. Föl tehát, hálásabb, termékenyebb munkálatokra. Egy új tudományág, az összehasonlító vallástörténelem, mely Németországon már is nagyban hódít, ezernyi rejtett kincset tartalmaz s csak akaratumk legyen azt kiaknázni, a siker el

nem maradhat; mindenesetre megérdemli, hogy a figyelmet fölhívjuk rá. Ezekből eltekintve különben a jelen mű elismert nevű szerzője maga is elég garantiával szolgálhat arra, hogy ez annyira vert uton is tud még érdekest, figyelemre méltót nyújtani. Magunk is készséggel beismerjük e kettős érdemet, s örömet ajánljuk a művet az illetőknek. Ára csak 2 frt s kapható bármely honi könyvkereskedésben.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, decz. 28.

— Mai számunk ez évben utolsó lévén, melékeljük az egész évfolyam tartalomjegyzékét, mely sommás áttekintését adja összes rovatainknak s meggyőzhet mindenkit arról, hogy időt, fáradságot nem kimélve, igyekeztünk lapunk tartalmát folyton a kitűzött feladat magaslatán tartani s közleményeink változatosságára s tanulságos voltára kiváló sulyt fektettünk. Kérjük Isten-től továbbra is segedelmét s kérjük őt, hogy tegye olvasóinkra nézve is áldottá a hanyatló esztendő utolsó pillanatait!

— A következő sorok közlésére kérttünk fel: „A protestans Közlönyben, nagy-enyedi tanár Lőte Lajos úr felszólal e lapban megjelent cikksorozatam következő sorai ellen:“ A kölcsön vételek némely részéről, miként magam is meggyőződtem, nincs a jegyzőkönyvekben említés. De ez is nem gazdagondnok úr, hanem a jegyzőkönyvek hibája. Mert gondnoksági megbeszélés, vagy határozat nélkül, a gondnokok háta megett, egy kölcsön sem lett felvéve. Előismerem azonban, hogy hiba a jegyzőkönyvnek e részbeni hiányossága. Ezen soraim nem egész szabatosan fejezi ki azon gondolatot, melyet általom kifejezni akartam. Mert sem Lőte Lajos tanár urat, sem előtte volt gondnoksági jegyzőket nem volt célom ezen sorok által mulasztással gyanusítani. S ezt, egész készséggel ki is nyilatkoztatom. Mert nem csak a gazdagondnok úr ellen szórt, nézetem szerint, igazságtalan rágalmasokat helytelenitem; helytelenitem a rágalmasást mindenkivel szemben. Fentebb idézett soraim magyarázata a következő; miután először, az egyházkerületi biztosság idejéből az erdélyi zálog és hitelbanktól fel vett, 3000 osztrák értékű forintot tevő második kölcsönnek, bárha gyűlésben hozott határozat által lett engedélyezve, (előttem érthetetlen miként történt), az egyházkerületi biztosság gyűléseinek jegyzőkönyvében, nyomát nem találtam. Miután másodsor a gondnokság idejében, mikor egy vagy más okon, gyűlést tartani nem lehetett, sürgős esetekben, de mindig a jelen volt gondnokkal előzetes megbeszélés után, lettek néha átmenő, ideiglenes kölcsönök, főleg a gabonavételek alkalmával, egy és más jövedelem befolyásáig vagy valamely eladás megtörténtéig felvéve. És ezen műveletek, (mind a mellett, hogy átmenetiek voltak s nézetem szerint is nem helyesen), utólagosan nem lettek a reá következő gondnoksági gyűlésen bejelentve és jegyzőkönyvre véve, bárha a számadási naplóban ezen műveletek mindig ki lettek tüntetve. Fentebb idézett

soraimban elösmérem, hogy ez hibásan történt és az. volt további czélem kitüntetni, hogy fentebb jelzett nem egészen szabályszerű eljárásért, csak a gazdagondnok urat vádolni nem lehet. S eme mulasztásokért, a magamat is terhelő hibázást, kész vagyok elviselni, mert így igazságos". Budapest 1877. dec. 23. Zeyk József.

— Lelkészársainknak s néptanítóinknak figyelembe ajánlunk két lapot. Az egyik a „Család és Iskola“ mely Kis Sándor, t. barátunk, gondos szerkesztése s az erdélyrészi legjelesebb tanügyi férfiak közreműködése nyomán az e nemű hazai szakközölközők sorában kiváló helyet foglal el s úgy tartalmánál, mint olcsóságánál fogva (egész évre 3 frt) főként tanítóink részéről a legtömegesebb pártolásra, teljesen méltó. A másik az „Erdélyi Gazda“ mely — mióta szerkesztését Gamauf Vilmos ur, az erdélyi gazdasági egyesület jeles titkára vette át — egészen újja született, úgy hogy még mi is, pedig ugyancsak nem vagyunk gazda emberek, nagy változatosságu közleményeit élvezettel s tanulsággal olvassuk végig. Hát még vidéki lelkészársaink, kikre, csaknem kivétel nélkül, illik a néhai jó öreg Vitus eme panaszos verse:

„Földet ás és túr,
Még sem lehet úr!“

kicsinyke gazdaságuk körében mennyi tanulságos utbaigazítást meríthetnek e laphól, melynek előfizetési ára páratlan olcsóságú: egy egész évre, hetenként egy iv, 2 frt o. é. Egyetlen jó tanács (pedig van ám abban sok!) követése által e csekély összeg sokszorosan visszatérül. Kollegáinknak pártolásába a legmelegebben ajánljuk.

— „Hunyadi-album“ czimű vállalatunk a nagy közönség részéről a jelen viszonyokhoz képest csaknem példátlan pártfogásban részesült. Eddig közel 800 előfizető jelelentekezett, úgy hogy nem csak a vállalat, de tiszta jövedelem is biztosítva van a hunyadmegyei eloláhosodott magyarak javára. Mindamellettt többek felszólítására az előfizetési határidőt jövő év január végéig a czél érdekében meghosszabítjuk. Midőn e helyütt is a közönségnek s lelkes gyűjtőinknek az ügy nevében köszönetünket nyilvánítjuk, fekérvük mindazokat, kik gyűjtőiveket ohajtanak, sziveskedjenek e végett alólirt szerkesztőkhöz fordulni. Az előfizetési pénzek — egy példány ára 2 frt. az Athenium kiadó hivatalába küldendők. Budapest, december 22. 1877. Szathmáry György és György Aladár a „Hunyadi-album“ szerkesztői.

Hibaigazítás. Lapunk legközelebbi számában az 550-ik lapon, felülről a 15-ik sorban e szó helyett: „bornirt-ságra“, „túlbugzságra“ olvasandó.

A főtiszt. püspök úr a következő köröztvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

1471—1877. Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a récsei papi állomás. Jövedelme: minden gazdától — kinek 10 kalongya búzája terem — 2 kal búza kinek

10 kalongyánál kevesebb terem attól 3 kis véka; bórtermelőktől 3 veder bór, kinek nincs boruk vedriért 28 kr., özvegy asszony, ha segítő fia van s szántat vettet, fizet egész bért; minden gazdától 1 szekér fa, ha erdeje nincs 42 kr. stola; 8 hold szántó, 4 hold kaszáló, ez utobbinak minden munkáját az egyháztagnok végzik; tisztességes lakás 1 hold 200 □^o udvarral és kerttel. Bérfizetők száma jelenleg 35—40

1473—1877. Ugyanazon egyházmegyénkben a krasz-nai kántor-tanítói állomás. Fizetése: egész bérfizetől 13. félbérfizetőtől 7 kéve búza összesen mintegy 50 kereszt; vékásoktól 1 vagy 1/2 véka mintegy 85 véka; szőlős gazdáktól 1 veder must fél béresektől 1/2 veder = 180 veder must; kiknek gabonája nem terem, fizetnek 29 krt., kiknek szőlője nem terem 17 krt, mely kétrendbeli váltság felmegy 100 frtra; 130 szekér fa; tandij minden gyermek-től 40 kr. és 1/2 veder bor. Pályázati határnap mindkét állomásra jövő év január 25-ike. Folyamodványok esperes t. t. Szabó Pál aához Diosadra (u. p. Sz.-Szentkirály) küldendők.

Kolozsvár, december 19-én, 1877.

A szerkesztő postája.

Székely Ferencz tanár urnak, N.-Egyed. M. Zeyk József urnak fentebb közölt nyilatkozata örne nézve is megnyugtató felvilágosításul szolgálván, feleslegesé vált a további felszólalás. Részünkről is kijelentjük, hogy szerkesztői megjegyzésünkkel távolról sem volt szándékunk önt gyanúsítani.

Réthy Lajos urnak, Déva. Elösmérjük, hogy ebben az egy polemikában önnek van igaza. A felhívást a kiadó hivatal küldötte. Jövőre is maradjunk, mint voltunk. Jó kívánatait hasonlókkal viszonyait.

Szabó Sámuel tanár urnak, helytt. Felhívtuk a tekintetes urat, adjon félreérthetlen magyarázatot az iránt, hogy mit értett, mint provokáló, e sértő kifejezés alatt: „Szász Domokos, a közvagyon elkobzásának nagy mestere“, s kijelentettük, hogy ha erre kielégítő feleletet nyerünk, további felvilágosításokkal szolgálunk mi is. Miután ön e felhívásunkat, ismételt ízben, hallgatással mellőzi, nem érezzük magunkat erkölcsileg kötelezetteknek önnel szóba állani, annyival kevésbbé, mert oly hangot használnál, mintha most az év végén, valamelyik cselédjével akarna elszámolni, követelve attól mindent, de feledve, hogy első sorban ön a tartozó. Tessék további lépéseit megtenni.

Borbély Sámuel, szerkesztő urnak. Zilah Kivánsága szerint intézkedtünk.

Boka György, kollega urnak, Holtmaros. Igaza van önnek; rendben vagyunk.

Filó Lajos, kollega urnak, N.-Körös. Szívvelyes sorait köszönettel vettük; ígérete örvendetes tudomásul szolgál.

Bedő Ferencz, kollega urnak, Petek. Látzanak rajta a hivatottság nyomai, de formai tekintetben nem üti meg a mértéket. Szives közreműködését továbbra is kérjük.

Eppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Lukács Ödön

Egyházi Beszédei. 35 beszéd templomi és temetési használatra. Egy testes kötet. Nagy 8-rét 280 l.

Ára 1 frt 80 kr.

Közönséges Egyházi Beszédei. Nagy 8-rét 150 lap.

Ára 1 frt.

Fejes István

Temetési beszédei 130 lap.

Ára 1 frt.

Egyházi Beszédei. Két testes kötet.

Ára 4 frt.

Egy szép asszony. A Kisfaludi társaság által 50 arannyal jutalmazott költői elbeszélés.

Ára 60 kr.

Dr. Kerényi Ede, felgymn. tanár

A világtörténet időrendi átnézete. Különös tekintettel Magyarországra a legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 1 frt.

Magyarország történetének időrendi átnézete. A legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 36 kr.

(A legilletékesebb hazai lapok igen elismerőleg említik Dr. Kerényi tankönyveit és oda nyilatkoznak, hogy ezen történelmi kézikönyvek, iskolai irodalmunkban, hiányt pótolni vannak hivatva — ajánljuk tehát azokat a nagy közönség jóindulatu figyelmébe.)

Megrendeléseket elfogad és pontosan eszközöl. STEIN JÁNOS.

(11—*)

Reformatus egyházirodalmi ujdonság!

Eppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

NÉPSZERŰ HALOTTI BESZÉDEK,

Irta: FÁBIÁN DÁNIEL, szilágy-csehi ev. ref. pap.

I-só kötet ára 1 frt 40 kr.

A második kötet még ez év folytán hagyja el a sajtót.

Az első kötet tartalma: I—X. Közönséges halotti beszédek XI—XVI. Halotti beszédek gyermek felett XVII—XXIII. Halotti beszédek ifjak felett

Ugyanott kaphatók:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János
1 frt 40 kr.

Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatául készitette Bozsodi József. Második kiadás. Ddiszkötésben
2 frt.

Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohász-szal. Irta Tompa Mihály.
1 frt. 60 kr.

Egyház szertartási beszék. Készitette Révész Bálint, kötve
2 frt 40 kr.

Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán.
1 frt 40 kr.

Kálvin élete és a kalvinizmus. Emlékül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulata irta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetü arczképével.
2 frt.

Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve
2 frt.

Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet
3 frt.

